

Akademia Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu
Wydział Grafiki i Sztuki Mediów

PRACA DOKTORSKA

w dziedzinie sztuki w dyscyplinie sztuk plastycznych i konserwacji dzieł sztuki

BETONIUM

**Współczesna tożsamość w krajach byłego bloku wschodniego
w odniesieniu do dziedzictwa architektury mieszkaniowej**

Autor: mgr Katerina Kouzmitcheva

Promotor: dr hab. Piotr Komorowski

Wrocław, 2024

Spis treści

WSTĘP	4
ROZDZIAŁ I	
PODSTAWOWE ZAGADNIENIA	6
1.1 Miasto jako laboratorium społeczne	6
1.2 Architektura modernistyczna jako symbol epoki	10
1.2.1 Architektura modernistyczna jako narzędzie społecznego i politycznego oddziaływania	11
1.2.2 Modernizm jako metafora epoki - przykład Le Corbusiera	12
1.2.3 Architektura modernistyczna - dziedzictwo i współczesna refleksja	13
1.3 Miasto jako miejsce codziennych rytuałów społecznych	14
1.3.1 Rytm miejskie	14
1.3.2 Miasto jako miejsce władzy i kontroli	15
1.3.3 Miasto jako sieć połączeń	15
1.3.4 Humanizm codziennych praktyk	15
1.3.5 Miejskie praktyki jako przestrzeń tworzenia wspólnot	16
1.3.6 Nowe formy praktyk miejskich	16
ROZDZIAŁ II	
INSPIRACJE	17
2.1 Punkt wyjścia: przestrzeń, czas i ja	17
2.2 Własne działania artystyczne	19
2.3 Inspiracje zewnętrzne	34
2.3.1 Street photography	34
2.3.2 Współczesna fotografia dokumentalna. Pokolenie X	39
2.3.3 Ciało jako artefakt społeczno-kulturowy. Inspiracje współczesnym tańcem (Pina Bausch, Damien Jalet, Willi Dorner)	43
ROZDZIAŁ III	
OPIS PRACY DOKTORSKIEJ “BETONIUM”	48
3.1 Architektura i urbanistyka miejska jako przesłanki unifikacji ale i różnic kulturowych	48

3.2 Performance i ciało społeczne	51
3.3 Kulturowo - socjologiczne archiwum	53
3.4 Publikacja BETONIUM	54
3.5 Kolaż jako odbicie tożsamości	54
3.6 Wystawa BETONIUM	57
Rozdział IV	
PODSUMOWANIE	66
Spis ilustracji	72
Bibliografia	75

WSTĘP

Moja praca doktorska, zarówno w części praktycznej, jak i teoretycznej, stanowi próbę opisanego współczesnej tożsamości mieszkańców byłego bloku socjalistycznego w kontekście dziedzictwa architektury mieszkaniowej. Obecnie wiele osób w Europie środkowo-wschodniej mieszka w budynkach wybudowanych w okresie sowieckim, jednak ich światopogląd, zwyczaje, mentalność, rozwijają się już w innym środowisku. W tej sytuacji kształtują się nowe miejskie rytuały, praktyki i znaczenia. Moim celem jest zrozumienie i opisanie powstałej na styku dwóch odmiennych systemów swoistej wartości dodanej. Poprzez zestawienie społecznych rytuałów mieszkańców z dziesięciu krajów, takich jak Polska, Białoruś, Czechy, Słowacja, Węgry, Estonia, Litwa, Gruzja, Serbia i Niemcy, próbuję wskazać, na czym polega unikalna tożsamość badanych grup społecznych, odmienna od “zachodnich” odpowiedników, oraz zinterpretować ją za pomocą języka sztuki.

Praca składa się z czterech rozdziałów, z których każdy wnosi istotny wkład w analizę podjętej tematyki. Rozdział I, zatytułowany “Podstawowe zagadnienia”, stanowi fundament badawczy, gdzie dokonuję przeglądu teoretycznych koncepcji dotyczących miasta. Analizuję w nim również rolę miasta jako społecznego laboratorium, w którym kształtują się tożsamość i dynamika społeczna, a także przedstawiam codzienne praktyki mieszkańców jako elementy opisujące życie miejskie. Wskazuję też na rolę architektury modernistycznej jako pewnego rodzaju metaforę epoki. Uważam, że polityka miejska oraz budownictwo są czynnikami, które w szczególny sposób kształtują relacje międzyludzkie, głównie poprzez prefabrykowane osiedla mieszkaniowe, co stanowi wiodącą oś moich poszukiwań.

Rozdział II, zatytułowany “Inspiracje”, syntetycznie ujmuje naturę obserwacji, przeżyć, i doświadczeń, które wyznaczyły kierunek moich zainteresowań. Przedstawiam też własne działania artystyczne, które wydają mi się kluczowe dla mojej indywidualnej ścieżki artystycznej i stanowią kontekst dla pracy doktorskiej. Przytaczam też wybrane postawy artystów, którzy znacząco wpłynęli na mój sposób interpretacji tematu oraz inspirująco oddziaływali na rozwój mojej praktyki artystycznej.

W rozdziale III, zatytułowanym “Opis pracy doktorskiej”, przedstawiam konkretne elementy składowe, które zostały włączone do pracy. Opisuję proces powstawania publikacji artystycznej, zawierającej wizualne notatki dotyczące badanej przestrzeni, oraz dokumentalne

i koncepcyjne działania, które doprowadziły do ostatecznej formy prezentacji pracy — fotografii, wideo, performance. Opisuję także konstrukcję wystawy, na którą składają się wszystkie wymienione elementy, tworząc ostateczną strukturę budowanej przeze mnie rzeczywistości artystycznej.

Rozdział IV stanowi podsumowanie mojej pracy w kontekście celów, które sobie postawiłam, oraz próbę wskazania na zasadnicze wnioski wynikające z podjętych działań.

ROZDZIAŁ I

PODSTAWOWE ZAGADNIENIA

1.1 Miasto jako laboratorium społeczne

Miasto jako laboratorium społeczne pojawiło się stosunkowo niedawno w perspektywie historycznej. Człowiek wyewoluował i nabył większość swoich wrodzonych i naturalnych cech w bezpośredniej zależności od przyrody. Ludzkie życie rozwijało się w harmonii z naturą, człowiek akceptował środowisko takim jakim było, podobnie jak akceptował pogodę lub klimat, jako część naturalnego porządku rzeczy. Praktyka społeczna ukształtowana przez człowieka nie ma cech idealistycznych: jest pragmatyczna i eksperymentalna.

Miasto stało się centrum i ogniskiem zmian społecznych, które stopniowo mnożyły się i komplikowały - dzisiaj każde duże miasto jest lokalnym centrum ekonomicznym i cywilizacyjnym. Środowisko miejskie stanowi najbardziej konsekwentną i, ogólnie rzecz biorąc, najbardziej udaną próbą człowieka przekształcania świata w którym żyje, w zgodzie z jego wewnętrznymi pragnieniami.¹

Postrzegane, jako swoiste laboratoria społeczne, miasta oferują badaczom unikalną możliwość obserwacji i analizy dynamiki społecznej, zmian kulturowych oraz interakcji międzyludzkich.

Miasta są wrażliwe na trendy społeczne i ekonomiczne, dlatego stanowią doskonałe pole do badania zjawisk, takich jak migracja, globalizacja, segregacja społeczna, czy rozwój technologiczny. Obserwując miasta, badacze mogą śledzić, jak te zjawiska wpływają na strukturę społeczną, życie codzienne mieszkańców oraz rozwój urbanistyczny.

Miasto jako laboratorium społeczne nie jest pozbawione wyzwań. Współczesne problemy urbanistyczne, takie jak przeludnienie, brak infrastruktury, bieda czy segregacja społeczna, stwarzają nowe trudności zarówno dla badaczy, jak i mieszkańców. W miastach, gdzie rozwój gospodarczy nie idzie w parze z równomiernym rozwojem społecznym i przestrzennym, procesy społeczne mogą być zniekształcone, a dynamika społeczna — zaburzona.

Pierwsze tego rodzaju badania miały charakter bardziej praktyczny niż teoretyczny. W 1895 roku Jane Addams i inni opublikowali znaną pracę w Chicago "Hull House

---

¹ Robert Park, "Город как социальная лаборатория", [w:] ["Социологическое обозрение", t. 2, nr 3, 2002.

Maps and Paper”², a kilka lat później Robert Woods w Bostonie wydał “The City Wilderness”³ i “Americans in Process”⁴. Te prace stanowiły wzorce badań i położyły podwaliny pod dalsze, bardziej systematyczne i szczegółowe analizy. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują prace poświęcone warunkom mieszkaniowym w Chicago, rozpoczęte w 1908 roku pod kierownictwem Sophonisby Breckinridge i Edith Abbott z polecenia głównego inspektora sanitarnego Chicago w Dziale Badań Społecznych (Fundacja Russel Sage) w Szkole Obywatelskiej i Filantropii w Chicago.⁵ W tych pierwszych badaniach analizowano warunki mieszkaniowe kawalerów oraz rodzin wynajmujących pokoje w zachodnim i południowym Chicago, w okolicach hut stalowych, a także problemy ludności afroamerykańskiej, włoskiej, słowackiej, litewskiej oraz greckiej.

W większości tych badań jasno wyrażana była myśl, że miasto to specyficzny byt społeczno - przestrzenny, że poszczególne miasta mają podobne właściwości. W pewnym sensie więc można uznać, iż wiedza zdobyta na temat kilku miast stała się wiedzą bardziej uniwersalną.

Na użytek niniejszej pracy i z uwagi na wycinek podejmowanej przeze mnie problematyki związanej z funkcjonowaniem wielkich miast w swoich poszukiwaniach skupiłam się na badaniach dotyczących życia w blokach panelowych we wschodnio-europejskich miastach, gdzie analizie poddaję warunki mieszkaniowe, rytuały społeczne, migracje oraz przejawy komunikacji międzyludzkiej w kontekście postsowieckiej architektury i urbanistyki.

Życie w blokach panelowych. Studium przypadku Bukaresztu. Rumunia. ⁶

Praca Sorina Ionuța Săgeată analizuje doświadczenia mieszkańców bloków panelowych w Bukareszcie. Korzystając z podejścia wieloetapowego, w tym badań ankietowych i wywiadów, opracowanie to rozważa czynniki takie jak satysfakcja z warunków

---

² J. Addams, “Hull-House Maps and Papers”, T.Y. Crowell & Co., New York 1895, dostęp online: <https://archive.org/details/hullhousemapspap00newy>, 27.11.2024.

³ R. A. Woods, “The City Wilderness: A Settlement Study”, Houghton, Mifflin and Co., Boston 1898, dostęp online: <https://archive.org/details/citywildernessse00wooduoft>, 27.11.2024.

⁴ R. A. Woods, “Americans in Process: A Settlement Study”, Houghton, Mifflin and Co., Boston 1902, dostęp online: <https://archive.org/details/americansinproc00wood>, 27.11.2024.

⁵ S. P. Breckinridge, E. Abbott, “The Housing Problem in Chicago: A Study of Social Conditions”, University of Chicago Press, Chicago 1910, dostęp online: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015078071449&seq=16>, 27.11.2024.

⁶ S. I. Săgeată, “Post-Socialist Urban Restructuring: The Case of Bucharest”, *Human Geographies – Journal of Studies and Research in Human Geography*, vol. 5, no. 2, 2011, s. 91–101.

mieszkaniowych, interakcje społeczne i dynamika miejskiego rozwoju w kontekście budownictwa wielkopłytowego.

Transformacja miejska i odporność społeczności. Bloki panelowe w Warszawie. Polska.

Badania Joanny Kusiak, przedstawione w książce “Chaos Warszawa. Porządki przestrzenne polskiego kapitalizmu”⁷, analizują procesy transformacji miejskiej w Warszawie, koncentrując się na blokach panelowych jako istotnym elemencie przestrzeni miejskiej. Szczegółowa analiza znajduje się w rozdziale “Białołęcki słoik Pandory: Rozlewanie się miasta i uprzedzeń”, gdzie autorka bada, w jaki sposób mieszkańcy tych osiedli adaptują się do zmian wynikających z procesów gentryfikacji, suburbanizacji oraz wykluczenia społecznego. Kusiak wykorzystuje metody etnograficzne oraz badania uczestniczące, aby ukazać, jak społeczności lokalne radzą sobie z nowymi wyzwaniami przestrzennymi i społecznymi w warunkach kapitalistycznej transformacji ustrojowej.

Dziedzictwo post sowieckie a współczesne życie miejskie. Bloki panelowe w Kijowie. Ukraina.⁸

To badanie Kateriny Malaia analizuje dziedzictwo bloków panelowych z okresu sowieckiego w Kijowie oraz jego implikacje dla współczesnego życia miejskiego. Poprzez poszukiwania archiwalne, wywiady i analizę przestrzenną, rozpatruje tło historyczne, społeczne, architektoniczne bloków panelowych oraz ich rolę w kształtowaniu krajobrazu miejskiego postsowieckiej Ukrainy.

Sieci społeczne a codzienne życie w dzielnicach bloków panelowych. Belgrad, Serbia.⁹

Predrag R. Jovanović oraz Aleksandra B. Stupar analizują rolę sieci społecznych w kształtowaniu codziennego życia mieszkańców dzielnic bloków panelowych w Belgradzie, Serbii. Korzystając z analizy sieci społecznych i jakościowych wywiadów, badanie to

---

⁷ J. Kusiak, “Chaos Warszawa. Porządki przestrzenne polskiego kapitalizmu”, Fundacja Nowej Kultury Bęc Zmiana, Warszawa 2017, s. 95–146, dostęp online: https://www.academia.edu/36392405/Chaos_Warszawa_Porz%C4%85dki_przestrzenne_polskiego_kapitalizmu. ↵, 27.11.2024.

⁸ K. Malaia, “A Unit of Homemaking: The Prefabricated Panel and Domestic Architecture in the Late Soviet Union”, *Architectural Histories*, 8(1), p.12, dostęp online: <http://doi.org/10.5334/ah.453>, 27.11.2024.

⁹ P. R. Jovanović, A. B. Stupar, “The Emerging Community Planning in the Super-Blocks of New Belgrade”, *Urban Design International*, vol. 27, no. 2, 2022, s. 102–118, <https://doi.org/10.1057/s41289-021-00169-3>, 27.11.2024.

wykazuje, jak mieszkańcy tworzą więzi społeczne, wymieniają zasoby i negocjują swoją tożsamość w zmieniającym się kontekście postsowieckim.

Migracja i mobilność w blokach panelowych. Przypadek Tallinna. Estonia. ¹⁰

Kadi Kalm, Tiit Tammaru, Maarten van Ham wspólnie analizują doświadczenia migrantów zamieszkujących w blokach panelowych w Tallinnie. Przy pomocy etnograficznych badań terenowych i pogłębionych wywiadów, praca wykazuje, jak migracja i mobilność wpływają na dynamikę społeczną oraz warunki mieszkaniowe w postsowieckiej Estonii.

Z wyżej wymienionych oraz innych opracowań wynika, iż mieszkańcy bloków panelowych stanowią ważny element miejskiej tkanki społecznej. Ich doświadczenia, problemy oraz potrzeby stanowią cenny materiał badawczy dla socjologów, antropologów i urbanistów. Analiza codziennych doświadczeń mieszkańców bloków panelowych pozwala lepiej zrozumieć dynamikę społeczną, kulturową i ekonomiczną miasta. Wartościowe są także badania nad warunkami mieszkaniowymi i życiem codziennym w takich lokalizacjach, które mogą stać się podstawą do propozycji nowych rozwiązań urbanistycznych i społecznych.

Podejście do miasta jako laboratorium społecznego wymaga uwzględnienia różnorodności kontekstów społeczno-kulturowych jak i stopnia zaangażowania mieszkańców w procesy decyzyjne. Tylko wówczas można tworzyć inkluzywne, zrównoważone i przyjazne dla wszystkich społeczeństwa miejskie.

---

¹⁰ K. Kalm, T. Tammaru, M. van Ham, “Types of Spatial Mobility and the Ethnic Context of Destination Neighbourhoods in the Tallinn Metropolitan Area”, *Demographic Research*, vol. 34, 2016, s. 1199–1228.

1.2 Architektura modernistyczna jako symbol epoki

Modernizm w architekturze wyłonił się jako odpowiedź na zmiany społeczne, gospodarcze i technologiczne, które definiowały XX wiek. Był to ruch, który nie tylko przekształcił estetykę budynków, ale również wpłynął na sposób, w jaki myślimy o przestrzeni, miastach i ich roli w życiu codziennym. Modernizm odrzucał historyczne formy i ornamentykę, kładąc nacisk na funkcjonalność, prostotę oraz racjonalne podejście do projektowania.

W architekturze modernizmu możemy odnaleźć pięć kluczowych cech, które nie tylko definiują ten styl, ale również odzwierciedlają charakterystyczne dla tej epoki przekonania i dążenia¹¹:

1. **Minimalizm i prostota.** Budynki modernistyczne cechowały się prostymi, geometrycznymi formami i brakiem dekoracji. Skupienie na czystych liniach i surowych materiałach takich jak beton, stal i szkło, było wyrazem pragnienia osiągnięcia harmonii między formą a funkcją.
2. **Funkcjonalizm.** Zasada “form follows function” (forma podąża za funkcją) stała się główną ideą modernizmu. Oznaczało to, że kształt budynku powinien wynikać z jego przeznaczenia, a projektowanie miało na celu maksymalizację użyteczności przestrzeni.
3. **Użycie nowych materiałów.** Moderniści eksperymentowali z nowymi technologiami i materiałami budowlanymi, takimi jak beton zbrojony, prefabrykaty oraz stalowe ramy konstrukcyjne. Pozwoliło to na stworzenie konstrukcji wcześniej niemożliwych do zrealizowania, takich jak wysokie wieżowce i rozległe przestrzenie bez podziałów.
4. **Otwarta przestrzeń i światło.** Modernistyczni architekci wprowadzili do wnętrza więcej naturalnego światła poprzez zastosowanie dużych okien i otwartych planów przestrzennych. Wierzyli, że światło i przestrzeń mają pozytywny wpływ na zdrowie i samopoczucie mieszkańców.
5. **Standaryzacja i prefabrykacja.** W odpowiedzi na potrzeby szybkiej urbanizacji i rozwoju przemysłu, modernizm wprowadził prefabrykowane elementy budowlane i standaryzację projektów. Budowa wielopiętrowych bloków mieszkalnych z użyciem prefabrykatów stała się powszechną praktyką, także w krajach komunistycznych.

---

¹¹ Nikolaus Pevsner, “Pioneers of Modern Design: From William Morris to Walter Gropius”, Yale University Press, New Haven, 2005.

1.2.1 Architektura modernistyczna jako narzędzie społecznego i politycznego oddziaływania

W krajach komunistycznych, takich jak Związek Radziecki, Polska czy Niemiecka Republika Demokratyczna, modernistyczne osiedla mieszkaniowe stały się symbolem egalitaryzmu i postępu społecznego. Budynki z prefabrykatów miały zapewniać tanie mieszkania dla mas, a ich zunifikowana forma miała odzwierciedlać wartości kolektywizmu. Na przykład osiedla panelowe, które powstawały w Warszawie czy Berlinie, miały służyć jako modelowe wspólnoty mieszkaniowe, gdzie każdy mieszkaniec miał równy dostęp do infrastruktury i przestrzeni.¹²

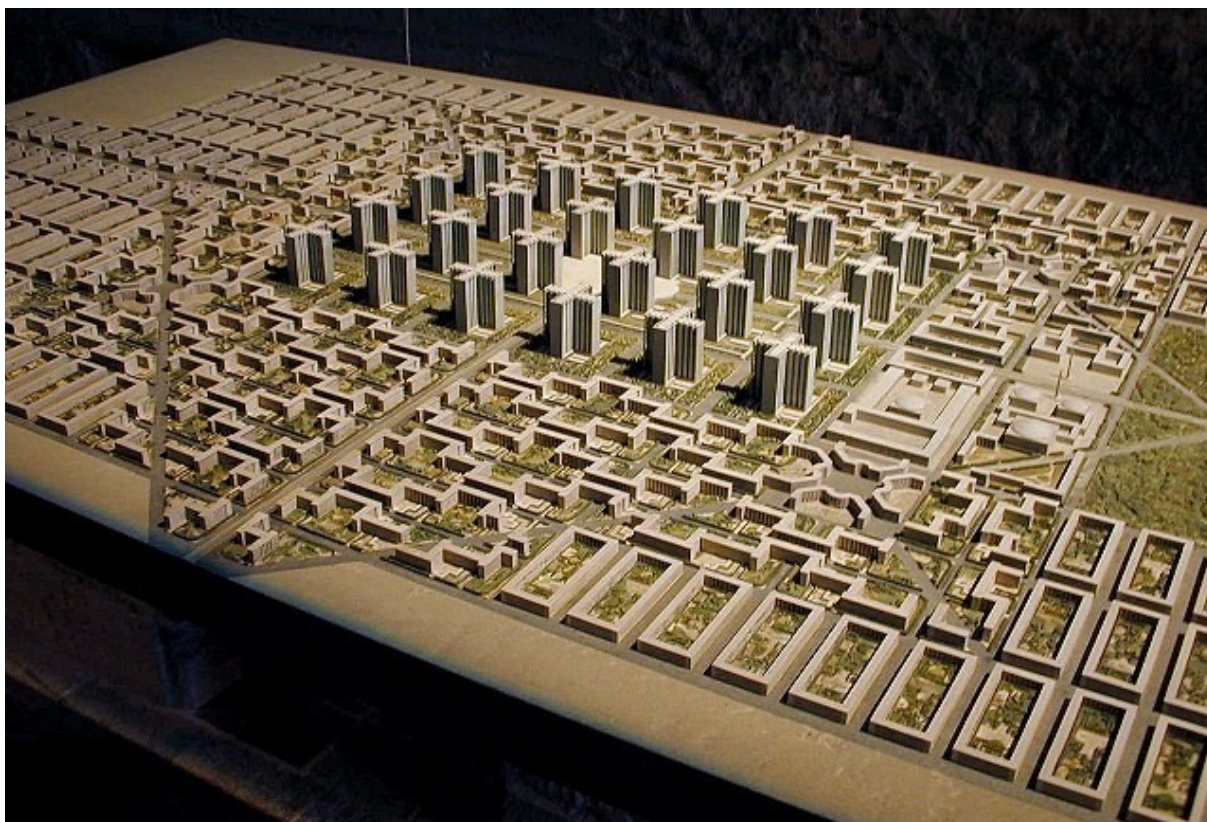
Il. 1. Ulica Grzybowska, Warszawa. Maj 1973. Źródło: Helmut Lauterbach

Jednakże, choć architektura panelowa zapewniała schronienie milionom ludzi, nie uwzględniała w pełni ich indywidualnych potrzeb i preferencji. Rezultatem była często alienacja społeczna i brak poczucia przynależności. Podobnie w krajach zachodnich, modernizm w architekturze stał się symbolem optymizmu i wiary w przyszłość, jednak na poziomie lokalnym często spotykał się z krytyką za swoją anonimowość i brak związku z lokalną tradycją.

¹² Beata Chomańska, "Betonia: Dom dla każdego", Wydawnictwo Czarne, Wołowiec, 2018

1.2.2 Modernizm jako metafora epoki - przykład Le Corbusiera

Le Corbusier, jeden z najbardziej wpływowych architektów modernizmu, traktował architekturę jako narzędzie do kształtowania nowoczesnego życia. Jego projekty, takie jak “Unité d’Habitation” w Marsylii, były próbą stworzenia nowego typu społeczności miejskiej, w której jednostki żyły w harmonii z otoczeniem. Jego koncepcje urbanistyczne, takie jak “Ville Radieuse” (Promienne Miasto), odrzucały chaotyczny rozwój miast i proponowały przestrzenie racjonalnie zaprojektowane, o funkcjonalnym podziale na strefy pracy, mieszkania i rekreacji.¹³

Il. 2. Ville Radieuse / Le Corbusier. Źródło: AD Classics: via land8.com

Jednak utopijne wizje Le Corbusiera często prowadziły do alienacji i uniformizacji. W praktyce jego idee były krytykowane za nadmierny autorytaryzm i brak wrażliwości na ludzkie potrzeby. Jane Jacobs, autorka słynnej książki “Śmierć i życie wielkich miast Ameryki” (1961), zwróciła uwagę na to, że projekty Le Corbusiera i innych modernistów ignorowały naturalny rytm życia miejskiego, wymazując różnorodność i spontaniczność, które były istotą zdrowych społeczności.

¹³ Kenneth Frampton, “Modern Architecture: A Critical History”, Thames & Hudson, Londyn 2007.

1.2.3 Architektura modernistyczna - dziedzictwo i współczesna refleksja

Współcześnie budynki modernistyczne, takie jak bloki z wielkiej płyty, często postrzegane są jako symbol upadku i zaniedbania. W miastach takich jak Berlin, Warszawa czy Moskwa, dawne osiedla panelowe postrzegane są jako świadectwo przeszłości, która obiecywała postęp i równość, a często kończyła się na monotonnym krajobrazie i problemach społecznych.

Jednak ruch modernistyczny wciąż ma swoich obrońców. Wielu współczesnych architektów i badaczy podkreśla, że modernizm, mimo swoich wad, oferował świeże spojrzenie na miasto jako miejsce wspólnego życia. Jego podejście do przestrzeni i funkcji może być inspiracją dla nowych form urbanistycznych, które łączą estetykę z potrzebami społecznymi.

Architektura modernizmu była zarówno wyrazem nadziei, jak i dylematów XX wieku. Stanowiła próbę znalezienia odpowiedzi na pytania, jak organizować przestrzeń miejską w sposób racjonalny, zrównoważony i społecznie sprawiedliwy. Dziś, kiedy stawiamy czoła nowym wyzwaniom, takim jak zmiany klimatyczne, nierówności społeczne i intensywna urbanizacja, dziedzictwo modernizmu może dostarczyć ważnych lekcji na temat roli architektury w kształtowaniu przyszłości miast i ich mieszkańców.

1.3 Miasto jako miejsce codziennych rytuałów społecznych

Miasto to przestrzeń nie tylko materialna, lecz także społeczna, kształtowana przez codzienne praktyki mieszkańców. Życie w mieście jest pełne różnorodnych, często niepozornych działań, które w sposób subtelny, lecz systematyczny, kształtują tkankę miejską i definiują charakter przestrzeni miejskich. Urbanistyka tradycyjnie opierała się na wielkich narracjach dotyczących planowania i rozwoju, ale współczesne podejście coraz bardziej uwzględnia codzienność jako kluczowy element zrozumienia miasta.

Teoria urbanistyki, reprezentowana przez takich myślicieli jak Henri Lefebvre, Michel de Certeau, czy później Manuel Castells, David Harvey i Edward Soja, podkreśla, że miasto jest dynamiczną i złożoną przestrzenią, której pełne zrozumienie wymaga badania codziennych praktyk i rytmów. Jak zauważa Lefebvre, miasto jest przestrzenią produkcji społecznej, która nie ogranicza się jedynie do procesów materialnych, ale obejmuje także doświadczenia, odczucia i interakcje mieszkańców.¹⁴

1.3.1 Rytm miejskie

W książce “Rytmy miasta”, Lefebvre wprowadza pojęcie *rytmów miejskich*, które oddają złożoność współlistnienia różnych praktyk i działań. Rytm te wynikają z ruchu ludzi, transportu, zmieniających się warunków świetlnych, a także z harmonogramów funkcjonowania instytucji i firm. Przez takie podejście miasto jawi się jako dynamiczna struktura, której życie zależy od współdziałania różnorodnych rytmów: regularnych, codziennych aktywności, takich jak, na przykład, przemieszczanie się do pracy, szkoły, w celach zakupowych lub rozrywkowych, po nieregularne, spontaniczne interakcje.¹⁵

Miasto to przestrzeń ustrukturyzowana przez *przepływy*, które obejmują mobilność ludzi, przepływ towarów, a także informacji. Miasta jako “miejsca przepływów” to koncepcja rozwinięta przez Manuela Castellsa, który postrzega miasta jako węzły w sieci globalnych przepływów, związanych z ekonomią, polityką i kulturą. Taka sieciowa struktura sprawia, że miasto nie jest już jedynie miejscem lokalnych interakcji, lecz elementem większej globalnej całości.¹⁶

---

¹⁴ Andy Merrifield, “Henri Lefebvre: A Socialist in Space,” [w:] M. Crang, N. Thrift (red.), *Thinking Space*, Routledge, Londyn, 2000.

¹⁵ Henri Lefebvre, “Rhythmanalysis: Space, Time and Everyday Life”, Continuum, London–New York, 2004.

¹⁶ Manuel Castells, “Społeczeństwo sieci”, przeł. M. Marody, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008.

1.3.2 Miasto jako miejsce władzy i kontroli

Władza w mieście przejawia się na różne sposoby, zarówno w formalnych, jak i nieformalnych strukturach. Formalna władza objawia się poprzez instytucje rządowe, regulacje miejskie, plany zagospodarowania przestrzennego, infrastrukturę transportową i bezpieczeństwo. Z kolei nieformalne struktury władzy to sieci społeczne, lokalne normy i zasady, które regulują zachowanie w miejskich przestrzeniach publicznych i prywatnych.

Codzienne życie w mieście to nie tylko spontaniczne interakcje, ale także *biopolityka*, czyli forma władzy, która dotyka ciała i umysłów mieszkańców. Michel Foucault wprowadził pojęcie biopolityki¹⁷, aby opisać, jak władza przenika życie codzienne, kontrolując i regulując populację poprzez różne instytucje i decyzje administracyjne. W miastach biopolityka przejawia się w takich praktykach jak regulacje dotyczące zdrowia publicznego, zarządzanie przestrzenią publiczną, organizacja transportu i nadzór nad przestrzeniami prywatnymi.

1.3.3 Miasto jako sieć połączeń

Miasto można również postrzegać jako “miejsce połączeń”, w którym stykają się różnorodne sieci: infrastrukturalne, społeczne, polityczne i ekonomiczne. Przestrzeń miejska jest wypełniona miejscami przecięcia, gdzie spotykają się różne grupy społeczne, narodowości, kultury i formy życia. Współczesne miasta są globalnymi przestrzeniami, które integrują lokalne doświadczenia z szerszymi procesami globalizacji.

Michel de Certeau w pracy “Wynalezienie codzienności”¹⁸ opisuje, jak ludzie “przemierzają” przestrzeń miejskie, tworząc nowe ścieżki i znaczenia. Wprowadza pojęcie “takyk” codziennych praktyk, które mieszkańcy wykorzystują, aby dostosować przestrzeń miejską do swoich potrzeb, często wbrew oficjalnym strukturom i regulacjom. Dla de Certeau miasto to miejsce, gdzie różne taktyki życia codziennego nakładają się na siebie, tworząc wielowarstwową tkankę miejską.

1.3.4 Humanizm codziennych praktyk

W badaniach społeczności miejskich wyróżnić należy podejście humanistyczne, które stawia jednostkę i jej doświadczenia w centrum analizy. Zrozumienie miasta jako miejsca

---

¹⁷ Michel Foucault, “Historia seksualności”. Tom 1: Wola wiedzy, przeł. B. Banasiak, Wydawnictwo Czytelnik, Warszawa, 1995, s. 177-191.

¹⁸ Michel de Certeau, “Wynalezienie codzienności”, przeł. K. Thiel-Jańczuk, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 2008.

codziennych praktyk wymaga uznania, że jednostki nie są jedynie biernymi podmiotami w wielkiej maszynie miejskiej, lecz aktywnymi twórcami swoich przestrzeni. Bo miasto to nie tylko przestrzeń materialna, lecz także afektywna, kształtowana przez uczucia, wspomnienia i wyobrażenia mieszkańców.

1.3.5 Miejskie praktyki jako przestrzeń tworzenia wspólnot

Miasto staje się przestrzenią tworzenia wspólnot poprzez codzienne praktyki społeczne, takie jak sąsiedzkie interakcje, wspólne zakupy na lokalnym targu, spotkania w kawiarniach czy spacer po parkach. Tworzą one tkankę miejską, która jest fundamentem miejskiej wspólnoty. Współczesne miasta muszą uwzględniać te codzienne praktyki, aby zapewnić przestrzenie, które sprzyjają tworzeniu więzi społecznych i integracji.

1.3.6 Nowe formy praktyk miejskich

Przemiany technologiczne, takie jak rozwój cyfrowych sieci społecznościowych i mobilnych aplikacji, zmieniają charakter codziennych praktyk miejskich. Ludzie łączą się nie tylko poprzez bezpośrednie interakcje, ale także przez cyfrowe przestrzenie, które stają się przedłużeniem fizycznych ulic, placów i parków. W tym kontekście miasto staje się przestrzenią hybrydową, w której materialna rzeczywistość przenika się z wirtualnymi interakcjami.

***

Miasto jako przebieg codziennych praktyk to koncepcja, która podkreśla, że życie miejskie nie jest statyczne, lecz dynamiczne i wielowymiarowe. Współczesne teorie urbanistyczne zwracają uwagę na znaczenie codziennych praktyk, rytmów i przepływów w kształtowaniu charakteru miejskich przestrzeni. Analizując miasto przez pryzmat codziennych działań mieszkańców, możemy lepiej zrozumieć, jak przestrzeń miejska wpływa na życie jednostek i jak jednostki, w swojej codzienności, współtworzą miasto.

ROZDZIAŁ II

INSPIRACJE

2.1 Punkt wyjścia: przestrzeń, czas i ja

Praca BETONIUM powstała w wyniku mojej osobistej migracji z Białorusi do Polski oraz doświadczeń związanych z przemieszczeniem się z jednego kontekstu społeczno-kulturowego do innego. Proces ten zainspirował mnie do refleksji nad tożsamością, przestrzenią i czasem, ponieważ migracja to nie tylko fizyczna zmiana miejsca, ale także transformacja mentalna i emocjonalna. Przeprowadzka z Białorusi, gdzie architektura blokowisk jest głęboko zakorzeniona w krajobrazie miejskim i mentalnym, do Polski, kraju o bogatej i wielowarstwowej historii urbanistycznej, otworzyła przede mną nowe perspektywy w postrzeganiu przestrzeni miejskiej.

Historia odgrywa tutaj kluczową rolę, ponieważ każde z tych miejsc nosi swoje unikalne piętno przeszłości – zarówno jako przestrzeń prywatnych wspomnień, jak i zbiorowych doświadczeń. Budynki z paneli, tak powszechne w Europie Wschodniej, nie są jedynie zimnymi, betonowymi konstrukcjami. Stanowią one symbol przeszłości, świadectwo dawnej polityki urbanistycznej, ale też kreują przestrzeń, w której kształtują się już nowe praktyki i rytuały życia codziennego. Moje zainteresowanie blokowiskami zrodziło się z potrzeby zrozumienia złożoności: dlaczego, mimo upływu czasu i zmiany systemów ideologicznych, te budynki wciąż wywierają tak silny wpływ na tożsamość mieszkańców?

Moja migracja uwrażliwiła mnie na te subtelne różnice i podobieństwa w sposobach, w jaki ludzie w różnych krajach dawnego bloku wschodniego przekształcają swoje otoczenie. Każde miasto, które odwiedziłam w ramach projektu BETONIUM, ma swoją unikalną historię, ale równocześnie można w nich dostrzec pewną uniwersalność doświadczania życia w blokowiskach. Przestrzenie te stały się moim osobistym laboratorium, w którym badałam, jak historia wpływa na teraźniejszość, jak architektura warunkuje naszą codzienność, a także jak ludzie adaptują się do odziedziczonych po przeszłości struktur.

Z jednej strony, jako osoba wychowana w bloku w jednym z miast byłego Związku Radzieckiego, czuję głęboką więź z tymi przestrzeniami. Z drugiej jednak, migracja do Polski sprawiła, że zaczęłam patrzeć na te same miejsca z nowego, bardziej krytycznego punktu widzenia. Widziałam, jak moi nowi sąsiedzi w Polsce mają inne podejście do tych budynków – nieco mniej obciążone ideologicznym bagażem, a bardziej praktyczne, pragmatyczne, ale też pełne nostalgii za czasami, które, mimo że trudne, były w jakiś sposób znajome

i stabilne. Chociaż powszechnie uznaje się, iż tłumienie indywidualności w blokowych dzielnicach prowadzi do zjawisk negatywnych, ja w swojej pracy koncentruję się bardziej na aspektach pozytywnych i wciąż niedocenionych, które oferują te przestrzenie, takich jak budowanie wspólnot mieszkaniowych nie tylko w charakterze administracyjno - strukturalnym, ale także mentalnym.

Doświadczenie migracji wywołało we mnie potrzebę zrozumienia, jak przeszłość wpływa na moją terażniejszość i tożsamość. Dlatego w projekcie BETONIUM nie tylko dokumentuję życie w blokowiskach, ale również zastanawiam się nad moją własną pozycją jako badacza i uczestnika tych przestrzeni. W pewnym sensie BETONIUM to także moje osobiste poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, jak żyć z dziedzictwem, które jest tak mocno zakorzenione w mojej historii, a jednocześnie budzić się każdego dnia w innym kraju, w innym środowisku, próbując na nowo zdefiniować siebie w nowej rzeczywistości.

Ważnym elementem tego projektu jest dla mnie refleksja nad znaczeniem historii, zarówno zapisanej w podręcznikach, jak i tej przeżywanej przez ludzi każdego dnia w ich domach i osiedlach. Każdy budynek, każda ulica ma swoją narrację – opowieść o przeszłości, która przenika terażniejszość. Poprzez BETONIUM chcę zrozumieć, jak te narracje kształtują życie ludzi i jak oni sami nadają im nowe znaczenia. Dla mnie, jako osoby, która przeszła przez proces migracji i zetknęła się z różnymi kontekstami historycznymi, istotne jest znalezienie wspólnego mianownika w tych doświadczeniach, który mógłby nas połączyć, niezależnie od miejsca, w którym się aktualnie znajdujemy.

2.2 Własne działania artystyczne

Moja droga artystyczna, która ostatecznie doprowadziła do realizacji projektu BETONIUM, jest wynikiem wieloletnich poszukiwań na przecięciu dokumentalnej fotografii i sztuki współczesnej. Skupiając się na tematach osobistych i społecznych, moje prace od samego początku odnosiły się do refleksji nad tożsamością, pamięcią i relacjami międzyludzkimi. W szczególności interesowały mnie zmiany, które zachodzą w krajach byłego bloku wschodniego, zwłaszcza w odniesieniu do przestrzeni miejskich, architektury oraz społecznych przemian. Poniżej przedstawiam chronologię mojej praktyki artystycznej, której kulminacją stał się projekt BETONIUM.

Na początku mojej drogi artystycznej kluczową rolę odegrały moje dzieci – dwie dziewczynki, które stały się pierwszymi bohaterkami moich zdjęć. To właśnie od fotografowania ich codziennych chwil, emocji i dorastania zaczęła się moja pasja do rejestrowania ludzkich doświadczeń. Obserwowanie ich, próby uchwycenia ulotnych momentów, pozwoliły mi na pogłębioną refleksję nad prywatnymi przeżyciami i jednocześnie otworzyły drogę do szerszych obserwacji społecznych. Dzięki temu, moja praktyka artystyczna zyskała nie tylko wymiar osobisty, ale stała się narzędziem do eksplorowania szerszych relacji międzyludzkich i wspólnotowych.

Il. 3. Bez tytułu, 2017. Autor: Katerina Kouzmitcheva

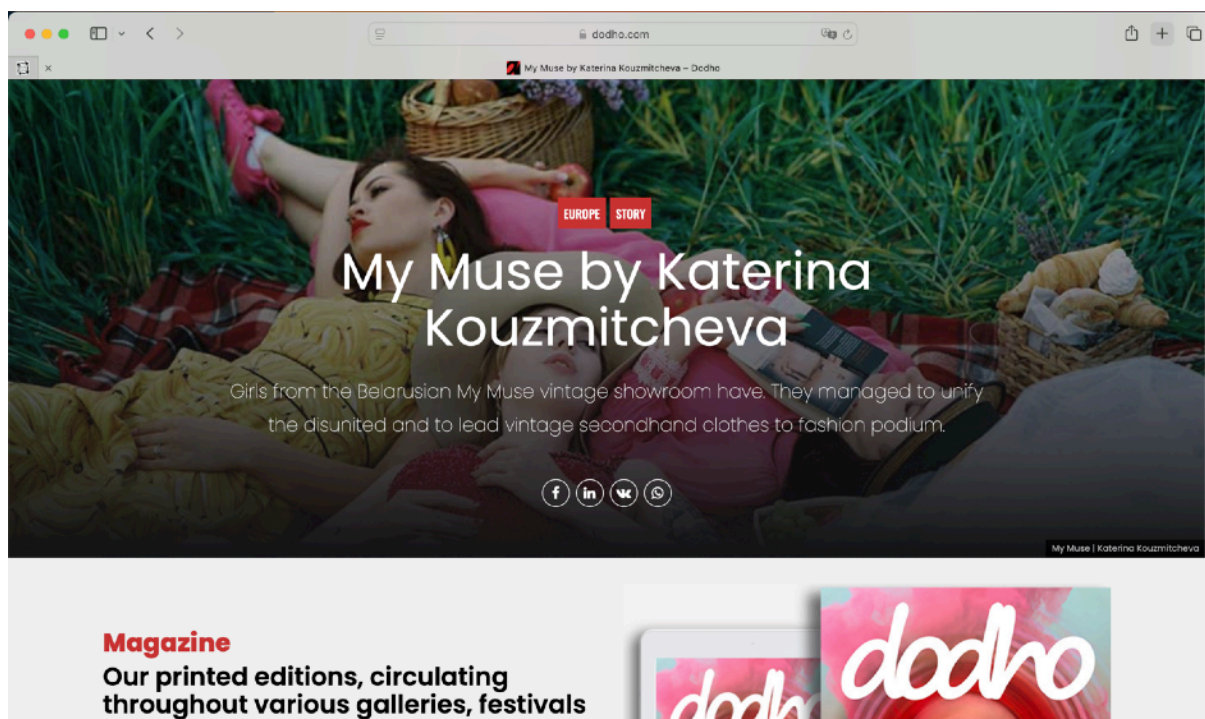
Fotografią, jako świadomym narzędziem wyrazu, zaczęłam się posługiwać około 2012 roku, będąc już dojrzałą obserwatorką życia społecznego. Pozwoliło mi to bardziej celowo wybierać kręgi moich zainteresowań. W 2019 roku ukończyłam studia na Akademii Fotografii Dokumentalnej i Artystycznej w Sankt - Petersburgu, gdzie zrealizowałam projekt, “My Muse”, który badał subkulturę mody vintage na Białorusi. Fotografie z tego cyklu ukazywały osoby tworzące alternatywną rzeczywistość poprzez spektakularne stylizacje, łączące nostalgię za przeszłością z aktualnym, współczesnym podejściem do kwestii tożsamości. W tej pracy wykraczałam poza tradycyjne przedstawienie fotografii w formie odbitek czy też wydruków. Finalny projekt został celowo i świadomie zaprezentowany w formie konta na Instagramie: https://www.instagram.com/mymuse_project_/, gdzie można było zamieszczać również filmy oraz wchodzić w interakcje z odbiorcami poprzez komentarze do zdjęć.

Il. 4. Bez tytułu, z projektu “My Muse”, 2019. Autor: Katerina Kouzmitcheva

Praca ta otworzyła przede mną nowe perspektywy, pokazując, jak codzienne wybory i aktywności mogą wpływać na szeroko pojęte procesy społeczne. To doświadczenie ugruntowało moje zainteresowanie jednostkowymi historiami w szerszym kontekście społecznym, co stało się motywem przewodnim mojej późniejszej twórczości. Możliwość uprawiania refleksji nad życiem za pośrednictwem fotografii dała mi możliwość głębszego

zanurzenie się zarówno w techniczne, jak i emocjonalne aspekty moich wizualnych opowieści. Praca została opublikowana w magazynie “Dodho” w 2019 roku.¹⁹

Il. 5. Zrzut ekranowy z internetowego magazynu “Dodho”

Rok później, w projekcie “Sisterhood”, poruszyłam temat kobiecości oraz wspólnoty kobiet, fotografując je w ujęciach grupowych. To, jak relacje między kobietami wzmacniają ich poczucie tożsamości, okazało się dla mnie kluczowym elementem do zrozumienia społecznych mechanizmów, które kształtują zarówno jednostki, jak i zbiorowości. Te eksploracje tożsamości płciowej i społecznej zyskały na znaczeniu w mojej pracy artystycznej, której rozwój nieodłącznie wiązał się z refleksją nad równością płci. Seria fotograficzna “Sisterhood” odniosła znaczący sukces na arenie międzynarodowej. W 2020 roku zdobyła złoty medal w kategorii “People-Family” oraz drugie miejsce w kategorii “People” na Tokyo International Photo Awards. Ponadto została wyróżniona srebrnym medalem na Budapest International Photo Awards w tym samym roku. W 2021 seria miała swoją indywidualną wystawę pod tytułem “Sisterhood” w galerii Łącznik we Wrocławiu.

---

¹⁹ *My Muse: Katerina Kouzmitcheva*, [w:] *Dodho Magazine*, dostęp: 20 listopada 2024, dostępny w Internecie: <https://www.dodho.com/my-muse-katerina-kouzmitcheva/>.

Il. 6. Wystawa ‘‘Sisterhood’’ w galerii Łącznik,
Wrocław, 2021
Autor: Katerina Kouzmitcheva

Il. 7. Wystawa TIFA w Shibuya Cultural
Center Owada, Tokio, Japonia, 2022.
Źródło: TIFA, 2022

Il. 8. Bez tytułu, z projektu ‘‘Sisterhood’’, 2018.
Autor: Katerina Kouzmitcheva

Kolejnym przełomowym momentem moich artystycznych badań była praca magisterska “Luna” (2021) zrealizowana na Akademii Sztuk Pięknych im. E.Gepperta we Wrocławiu w pracowni Fotografii Inscenizowanej pod opieką dr Ewy Martyniszyn. Poprzez ten projekt badałam rolę kobiecości w kontekście archetypów i mitologii słowiańskiej, co umożliwiło mi głębsze zrozumienie historii i współczesnych narracji dotyczących roli kobiet w społeczeństwie oraz ich miejsca w świecie sztuki. “Luna” stała się manifestem moich dalszych działań, podkreślając problem zbyt ograniczonej reprezentacji kobiet w świecie sztuki oraz potrzebę wsparcia artystek w tym zakresie. W ten sposób zaczęłam bardziej akceptować kwestie związane z architekturą pamięci. W 2021 roku praca została zaprezentowana na indywidualnej wystawie w galerii ASP “Za Szklm” we Wrocławiu. W 2021-2022 prace z tej serii były częścią wystawy zbiorowej prezentującej najlepsze dyplomy ASP w galerii BWA Dworzec Główny we Wrocławiu. W 2022 roku “Luna” miała również indywidualną wystawę w galerii Akademickiego Centrum Designu w Łodzi w ramach Fotofestiwalu.

Il. 9. Bez tytułu, z projektu “Luna”, 2020. Autor: Katerina Kouzmitcheva

Il. 10. Wystawa “Luna” w galerii BWA Dworzec Główny we Wrocławiu, 2021-2022.
Autor: Katerina Kouzmitcheva

Il. 11. Bez tytułu, z projektu “Space - Time”, 2020.
Autor: Katerina Kouzmitcheva

W projekcie “Space-Time” (2017-2020) skupiłam się na badaniu relacji między przestrzenią, pamięcią a tożsamością rodzinną. Tworząc fotograficzne archiwum rodzinne, łączyłam współczesne fotografie z archiwalnymi zdjęciami, które ukazywały, jak jedna przestrzeń może stać się świadkiem historii różnych pokoleń. To doświadczenie pozwoliło mi dostrzec, jak miejsca pobytu mają zdolność do łączenia przeszłości z teraźniejszością, a także, jak mogą wpływać na przyszłość poprzez kolektywne wspomnienia. Seria fotograficzna “Space-Time” zdobyła uznanie na międzynarodowych konkursach fotograficznych. W 2022 roku znalazła się w gronie finalistów prestiżowego konkursu “WYSTAW SIĘ W CSW” w Centrum Sztuki Współczesnej w Toruniu, co było istotnym wyróżnieniem na polskiej scenie artystycznej. Wcześniej, w 2020 roku, seria została zakwalifikowana do finałowej listy międzynarodowego konkursu fotograficznego ‘PRAFOTA’ na Białorusi.

Il. 12. Bez tytułu, z projektu “Space - Time”, 2020.
Autor: Katerina Kouzmitcheva

Równocześnie rozwijałam projekt “Locals” (2021), który odnosił się do zagadnień migracji, granic i tożsamości kulturowej w kontekście powojennych przemian terytorialnych na terenach współczesnej Białorusi i Polski. Projekt ten umożliwił mi zgłębienie tematyki “poczucia miejsca” i jego wpływu na kształtowanie tożsamości, co stało się kluczowe dla mojego dalszego zainteresowania architekturą mieszkaniową i jej związkiem z historią oraz tożsamością jednostki. Seria fotograficzna “Locals” rozpoczęła swoją drogę w ramach stypendium “Gaude Polonia” przyznanego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego Polski. W 2022 roku seria ta została doceniona na arenie międzynarodowej, znajdując się w gronie finalistów festiwalu “Kranj Foto Fest” w Słowenii. W tym samym roku “Locals” była prezentowana na dwóch prestiżowych wystawach indywidualnych w Polsce: w galerii Entropia we Wrocławiu, która specjalizuje się w sztuce współczesnej, oraz podczas 19. Rybnickiego Festiwalu Fotografii, w niezwykle przestrzeni byłej kaplicy dawnego szpitala Juliusza w Rybniku. W 2023 roku seria “Locals” stała się częścią wystawy zbiorowej “Home: state of transition” w São Paulo w Brazylii. Powszechna akceptacja tej serii podkreśla, w moim mniemaniu, jej znaczenie w kontekście współczesnych tematów tożsamości i miejsca, a także jej zdolność do angażowania widzów z różnych kultur.

Il. 13. Bez tytułu, z projektu “Locals”, 2021. Autor: Katerina Kouzmitcheva

Il. 14. Wystawa w galerii Entropia (ul. Rzeźnicza 4, Wrocław), Polska, 2022.
Autor: Katerina Kouzmitcheva

Il. 15. Wystawa "Locals" w kaplicy byłego szpitala Juliusza, Rybnik, Polska, 2022.
Autor: Katerina Kouzmitcheva

Il. 16. Wystawa "Hiraeth", galeria Vivid, Wrocław, Polska, 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva

Projekt "Hiraeth" (2017-2022) był naturalnym rozwinięciem tych zainteresowań. Skoncentrowałam się na nomadyzmie, tęsknocie za domem i poczuciu zakorzenienia, które często towarzyszą współczesnym migracjom. Fotografie z tego cyklu pełne były emocji, eksplorując przestrzeń między rzeczywistością a wspomnieniem, co stało się metaforą poszukiwania własnej tożsamości w zmieniającym się świecie. Moje osobiste doświadczenia związane z migracją z Białorusi do Polski i poszukiwaniem domu znalazły swoje odbicie w obrazach, które poruszały zarówno kwestie indywidualne, jak i zbiorowe. Projekt "Hiraeth" osiągnął znaczące sukcesy, znajdując uznanie zarówno w publikacjach, jak i na wystawach. W 2022 roku prace z tej serii zostały opublikowane w magazynie "FYRTEL/PIX.HOUSE" w Poznaniu, co pozwoliło dotrzeć do szerszej publiczności. W 2023 roku "Hiraeth" była wystawiona na Fotofestiwalu w Łodzi w ramach Minsk Photo Days. Seria miała również indywidualną prezentację w galerii Vivid we Wrocławiu w 2023 roku, co podkreśliło jej znaczenie artystyczne i umożliwiło szerszy odbiór w przestrzeni wystawienniczej.

Il. 17. Wystawa "Hiraeth", galeria Vivid, Wrocław, Polska, 2023.
Autor: Katerina Kouzmitcheva

Il. 18. Instalacja z szkła z archiwalnymi zdjęciami na wystawie "Hiraeth",
galeria Vivid, Wrocław, Polska, 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva

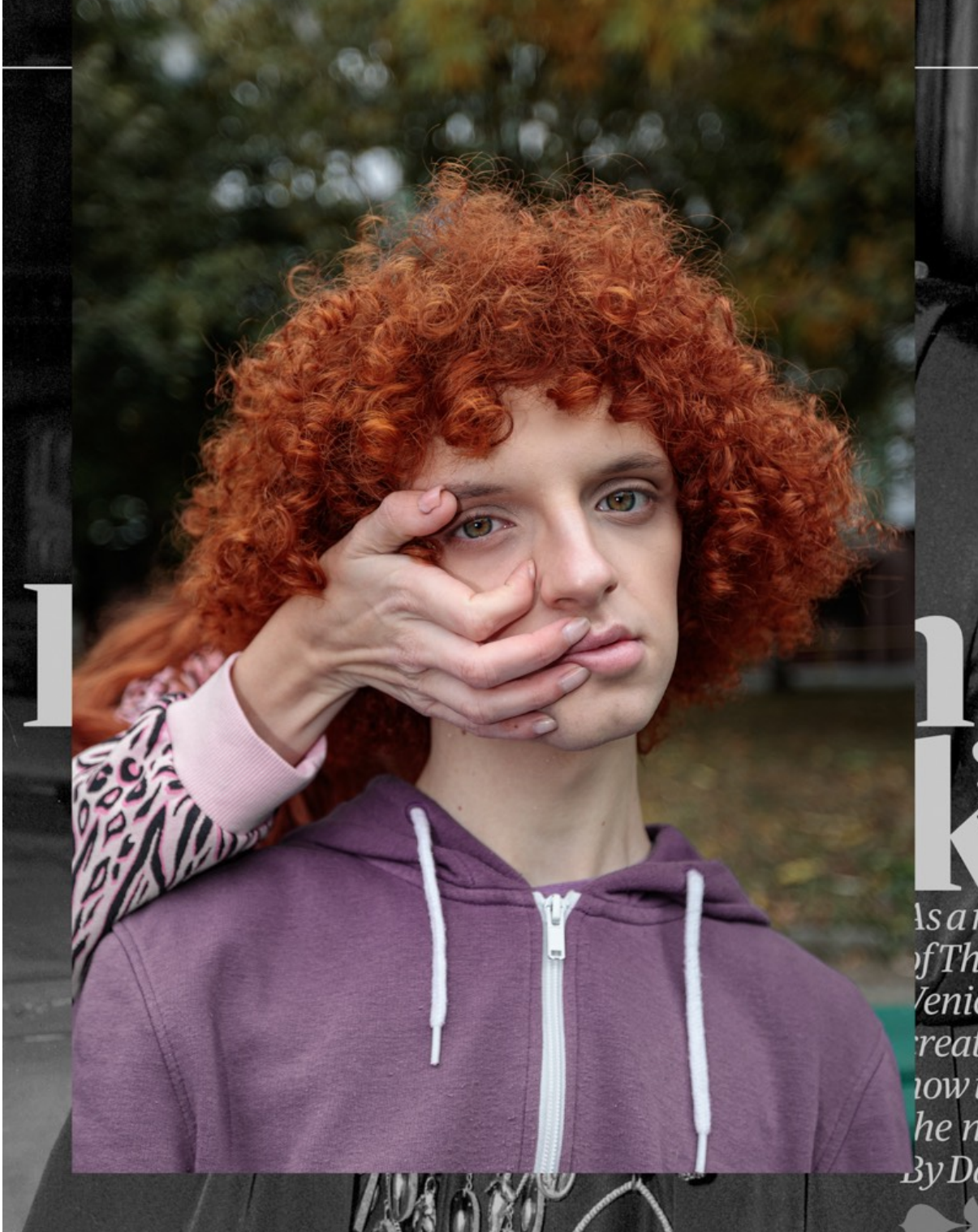
Reagując na polityczną sytuację na Białorusi w 2022 roku realizowałam projekt “My hut is on the edge”, który był próbą wizualizacji obojętności społecznej oraz refleksji nad koniecznością rozwijania empatii między ludźmi. Zainspirowana tradycyjnymi przysłowiami, które wyrażają dystansowanie się od problemów społecznych, zinterpretowałam obojętność, jako wyzwanie stojące przed współczesnymi społeczeństwami, zarówno w kontekście politycznym, jak i społecznym. Projekt ten miał również wymiar performatywny, w którym zapraszałam widzów do “siedzenia na czyimś krześle” w celu zrozumienia społecznych i obywatelskich postaw innych osób. Seria fotograficzna “My hut is on the edge” zdobyła uznanie zarówno na scenie krajowej, jak i międzynarodowej, co potwierdzają uzyskane nagrody oraz prestiżowe wystawy. W 2022 roku seria ta zwyciężyła w przeglądzie portfolio na festiwalu “Kranj Fotofest” w Słowenii, co zaowocowało indywidualną wystawą w ramach tego festiwalu w kolejnym, 2023 roku. Również w 2022 roku “My hut is on the edge” triumfowała w konkursie “POKAŻ SIĘ” na 12. Opolskim Festiwalu Fotografii, co podkreśliło jej znaczenie w kontekście polskiej fotografii artystycznej. W 2023 roku seria wygrała otwarty nabór na projekt fotograficzny dotyczący przestrzeni miejskiej na 7. Biennale Sztuki Współczesnej “Tallinn Photomonth” w Estonii oraz stała się finalistką prestiżowego przeglądu portfolio “Encontros da Imagem” w Bradze, Portugalia. Rok 2024 przyniósł kolejne wyróżnienia: “My hut is on the edge” została wybrana do prezentacji na 2. Międzynarodowym Festiwalu Fotografii i Sztuki Medialnej (The 2nd International Photography and Media Art Festival, IPMA) w Kownie na Litwie oraz włączona do wystawy zbiorowej ‘Not giving a hoot’ na festiwalu fotograficznym Encontros da Imagem w Bradze, Portugalia. Te liczne nagrody i wystawy potwierdzają szerokie zainteresowanie serią oraz jej znaczenie w dyskusji na temat współczesnych zagadnień polityki i tożsamości społecznej, zdobywając uznanie krytyków, kuratorów i publiczności.

Il. 19. Publiczna instalacja
na przystankach tramwajowych,
Tallin, Estonia, październik 2023.
Autor: Katerina Kouzmitcheva

The king
of the
steer

Page 5!

Il. 20. Bez tytułu, z projektu "My hut is on the edge", 2022. Autor: Katerina Kouzmitcheva

Il. 21. Publiczna instalacja w tramwajach Anne Veski i Eri Klas, Tallin, Estonia, październik 2023.
Autor: Katerina Kouzmitcheva

Il. 22. Wystawa nr 11 w Centrum Społecznym Fotografii, Łódź, Polska 2023.
Autor: Katerina Kouzmitcheva

Il. 23. Bez tytułu, z projektu "BETONIUM", 2022. Autor: Katerina Kouzmitcheva

BETONIUM, mój projekt doktorski, jest naturalnym wynikiem wieloletnich poszukiwań artystycznych związanych z tożsamością, pamięcią i przestrzenią. Skupiając się na dziedzictwie architektury mieszkaniowej krajów byłego Bloku Wschodniego, BETONIUM bada, jak te betonowe konstrukcje, niegdyś symbole modernistycznej utopii, stały się nośnikami zbiorowej pamięci i kształtowania współczesnej tożsamości ich mieszkańców. Jestem przekonana iż architektura ta, będąca częścią zarówno mojego osobistego doświadczenia, jak i szerszych przemian społecznych, odgrywa znaczącą rolę w kształtowaniu tożsamości współczesnych społeczeństw w Europie Środkowej i Wschodniej.

2.3 Inspiracje zewnętrzne

2.3.1 Street photography

(Cartier-Bresson, Eugène Atget, Berenice Abbott, Arnold Newman)

W tym rozdziale zastanawiam się nad różnymi inspiracjami, które wiązały się z tematem, nad którym pracuję. Fotografia uliczna odgrywa kluczową rolę w dokumentowaniu historii i ewolucji miast. Medium fotografii stało się szczególnie istotne w kontekście nowoczesnych metropolii, zwłaszcza z wynalezieniem aparatów przenośnych, pozwalając na uchwycenie życia codziennego i odkrywanie ukrytych warstw miejskiej rzeczywistości. Wśród pionierów tego nurtu należy wymienić takie postaci jak Henri Cartier-Bresson, Eugène Atget, Berenice Abbott, Garry Winogrand, Robert Doisneau, Vivian Maier, Joel Meyerowitz, Bruce Gilden, Saul Leiter, William Klein, Walker Evans, Helen Levitt, Fan Ho, oraz Elliott Erwitt – artystów, którzy w różny sposób przekształcili naszą percepcję miasta i jego mieszkańców.

Henri Cartier-Bresson - “decydujący moment”

Henri Cartier-Bresson, jeden z najbardziej wpływowych fotografów XX wieku, jest powszechnie uznawany za twórcę koncepcji “decydującego momentu” w fotografii. W jego ujęciach miasto nie jest jedynie statycznym tłem dla działań ludzi, ale dynamicznym organizmem, w którym każda sekunda kryje możliwość uchwycenia czegoś wyjątkowego. Cartier-Bresson w swoich fotografiach, takich jak słynna “Derrière la Gare Saint-Lazare” (1932), ukazuje miasto jako przestrzeń pełną napięć i niespodziewanych wydarzeń, w której wszystkie elementy – ludzie, architektura, ruch uliczny – są częścią tego samego rytmu.²⁰ “Decydujący moment” Cartier-Bressona nie jest po prostu przypadkową chwilą uchwyconą w obiektywie, ale esencją sceny miejskiej, która przekazuje coś więcej niż sumę widocznych na zdjęciu elementów. Dzięki swojej zdolności do przewidywania i reagowania na chwilowe zdarzenia, Cartier-Bresson tworzył obrazy, które nie tylko dokumentowały codzienność, ale także stanowiły metafory życia miejskiego, ukazując miasta takie jak Paryż, Londyn czy Nowy Jork z unikalnej, osobistej perspektywy.

---

²⁰ Peter Galassi, Henri Cartier-Bresson: “The Modern Century”, Museum of Modern Art, New York, 2010.

Il. 24. "Derrière la Gare Saint-Lazare", Henri Cartier-Bresson, 1932

Eugène Atget - miasto jako muzeum pamięci

Il. 25. Eugène Atget, Rue Saint-Rustique, 1922

Eugène Atget, francuski fotograf tworzący na przełomie XIX i XX wieku, w przeciwieństwie do Cartier-Bressona, koncentrował się na uchwyceniu architektonicznej struktury miasta. Jego fotografie przedstawiały pustki paryskich ulic, rynków i placów, ukazując miasto jako swoiste muzeum pamięci – przestrzeń, w której kumulują się historie i wspomnienia. W jego pracach widoczne jest subtelne napięcie między przeszłością a terażniejszością, które sprawia, że jego obrazy są jednocześnie nostalgiczne i wizjonerskie. Prace Atgeta, takie jak seria “Vieux Paris”, są jak wizualne archiwa, które przyciągają nas do miejsc, które z jednej strony wydają się puste, ale z drugiej przepełnione są historią i atmosferą przemijania.²¹

Berenice Abbott - miasto jako współczesny fenomen

Il. 26. Berenice Abbott, West Street, 1938

Berenice Abbott, amerykańska fotografka działająca w latach 30. XX wieku, skoncentrowała się na dokumentowaniu transformacji Nowego Jorku w erze nowoczesności. Jej projekt “Changing New York” (1935-1939) ukazywał miasto w procesie gwałtownych zmian, gdy stare dzielnice ustępowały miejsca nowoczesnym drapaczom chmur. Abbott, podobnie jak Atget, dostrzegała miasto jako strukturalny fenomen, ale jej podejście było bardziej skoncentrowane na

---

²¹ John Szarkowski, Maria Morris Hambourg, “The Work of Atget: Old France”, Museum of Modern Art, New York, 1981.

współczesności, dynamice rozwoju i wpływie urbanizacji na społeczność.²²

Fotografie Abbott, pełne kontrastów – stare kamienice zestawione z nowymi wieżowcami, małe sklepy obok wielkich budowli – ukazują Nowy Jork jako miasto złożone z warstw historii i przyszłości. Jej prace uchwyciły nie tylko estetykę miasta, ale także ducha nowoczesności, który pchał je ku coraz wyższym budynkom i bardziej skomplikowanym przestrzeniom.

Arnold Newman - portret w środowisku

Arnold Newman, amerykański fotograf, znany jest przede wszystkim z rozwinięcia gatunku “portretu w środowisku”. W swoich pracach połączył klasyczną fotografię portretową z głęboką analizą kontekstu, w którym żyje i pracuje dana osoba. Newman traktował środowisko nie tylko jako tło, ale jako aktywny element narracji, który wpływa na interpretację postaci. Jego słynny portret Igora Strawińskiego (1946) jest tego doskonałym przykładem – fortepian niemal dominuje nad obrazem, tworząc metaforyczną oprawę, która podkreśla geniusz muzyczny kompozytora.²³

Newman traktował przestrzeń jako element współtworzący opowieść o danej osobie. Jego fotografie są nie tylko dokumentacją fizycznej obecności modela, ale również wizualnym esejem na temat jego życia i twórczości. Zastosowanie przestrzeni jako metafory pozwoliło na stworzenie nowego spojrzenia na fotografię portretową, łącząc osobiste z publicznym, intymne z monumentalnym.

Il. 27. Igor Stravinsky, New York, NY, 1946 Foto: Arnold Newman

²² Bonnie Yochelson, Berenice Abbott: “Changing New York”, The New Press, New York, 1997.

²³ William A. Ewing, “Arnold Newman: Masterclass”, Thames & Hudson, Londyn, 2012.

Wpływ street photography na projekt BETONIUM

Prace Cartier-Bressona, Atgeta, Abbott oraz Newmana, i innych miały istotny wpływ na rozwój mojego zainteresowania miejską przestrzenią jako nośnikiem historii i jako zjawiskiem kształtującym również tożsamość mieszkańców. To, jak ci twórcy zdołali uchwycić wieloaspektowość życia miejskiego, zainspirowało mnie do poszukiwania nowych sposobów przedstawiania miasta jako przestrzeni, w której indywidualne losy i codzienne praktyki tworzą zbiorową opowieść. Ich prace pokazują, że miasto jest nie tylko tłem dla ludzkich działań, ale aktywnym uczestnikiem codziennych historii – dynamiczną przestrzenią, która wpływa na sposób, w jaki ludzie myślą, czują i tworzą relacje z otoczeniem.

Praca BETONIUM, która skupia się na architekturze modernistycznej, stanowi próbę połączenia tych inspiracji poprzez pokazanie, jak przestrzeń mieszkaniowa, ukształtowana przez historię i ideologie, wpływa na codzienne życie mieszkańców. Tak jak Atget i Abbott dokumentowali zmiany w miejskim krajobrazie, a Cartier-Bresson uchwycił chwilowe zdarzenia życia codziennego, tak ja staram się ukazać, jak architektura panelowa oddziałuje na tożsamość współczesnych społeczności i jak staje się sceną codziennych praktyk, będąc zarazem świadkiem przeszłych marzeń i współczesnych wyzwań.

2.3.2 Współczesna fotografia dokumentalna. Pokolenie X.

Bloki z wielkiej płyty, zbudowane w czasach szybkiej industrializacji jako rozwiązanie problemu mieszkaniowego, obecnie stały się symbolami dziedzictwa architektonicznego Europy środkowo - wschodniej. Dla pokolenia X²⁴, które dorastało w tych przestrzeniach, i kolejnych generacji, betonowe konstrukcje niosą ładunek emocjonalny i historyczny. Współczesna dokumentacja oraz artystyczne interpretacje tych budynków odgrywają kluczową rolę w redefiniowaniu tożsamości mieszkańców Europy środkowo-wschodniej, uwzględniając zarówno aspekty wizualne, jak i społeczno-kulturowe. W tej refleksji niezwykle ważne są prace takich twórców jak Hilla i Bernd Becherowie, Zupagrafika, Alex Schoelcher, Jędrzej Gronek, Gosha Rubchinskiy, Dima Komarov.

Hilla i Bernd Becherowie

Hilla i Bernd Becherowie, niemieccy fotografowie, znani ze swojego metodycznego podejścia do dokumentacji struktur przemysłowych, zainspirowali nowe pokolenie artystów do reinterpretacji architektury modernistycznej. Ich cykle fotografii, ukazujące powtarzalne formy fabryk, wież ciśnień i innych przemysłowych budynków, otworzyły drogę do traktowania architektury jako nośnika tożsamości. Zastosowana przez Becherów typologia zdjęć pozwoliła dostrzec estetykę surowych konstrukcji i zrozumieć, jak wpływają one na życie mieszkańców. Wpływ Becherów na współczesnych twórców zajmujących się dokumentowaniem blokowisk z wielkiej płyty przejawia się w podobnym podejściu:

Il. 28. Foto: Bernd i Hilla Becher

systematycznym badaniu formy i struktury betonowych budynków, analizowaniu ich wpływu na przestrzeń miejską oraz refleksji nad ich symbolicznym znaczeniem. Bloki z wielkiej płyty, podobnie jak struktury przemysłowe u Becherów, są przedstawiane jako swego rodzaju pomniki epoki, które nadal oddziałują na współczesne społeczeństwa.

²⁴ **Pokolenie X** to termin określający generację osób urodzonych mniej więcej między połową lat 60. a początkiem lat 80. XX wieku, która dorastała w okresie przełomowych zmian społecznych, kulturowych i technologicznych. Charakteryzuje się ona pragmatycznym podejściem do życia, dużą niezależnością oraz adaptacyjnością w obliczu dynamicznie zmieniających się warunków.

"Pokolenie X," [w:] Wikipedia, dostęp: 20 listopada 2024, https://pl.wikipedia.org/wiki/Pokolenie_X.

Dokumentowanie i dekonstrukcja wielkiej płyty - Zupagrafika i Alex Schoelcher

“Zupagrafika”, polskie studio graficzne, zajmuje się dokumentowaniem i reinterpretacją architektury modernistycznej i brutalistycznej. Ich książki, takie jak “Eastern Blocks” oraz “Brutal London”, wprowadzają czytelników w świat monumentalnych struktur, które ukształtowały życie codzienne wielu pokoleń mieszkańców miast Europy Wschodniej. Poprzez modele do samodzielnego składania oraz minimalistyczne ilustracje, Zupagrafika podkreśla surowość architektoniczną bloków z wielkiej płyty, jednocześnie ukazując ich znaczenie jako przestrzeni życiowej i symbolu zmieniającej się tożsamości mieszkańców.

Il. 29. Foto: Zupagrafika

Alex Schoelcher, francuski fotograf koncentruje się na wizualnej dekonstrukcji blokowisk. Jego fotografie ukazują kontrast między zunifikowaną architekturą a indywidualnością mieszkańców. Stosując techniki dokumentacyjne i artystyczne, Schoelcher bada, jak anonimowe budynki stają się przestrzeniami indywidualnych historii. Przedstawia życie codzienne w blokach z perspektywy mieszkańców, jednocześnie wskazując na relację między przestrzenią architektoniczną a osobistą tożsamością.

Il. 30. The Aul Residential Complex in Almaty, Kazakhstan. Z cyklu “Concrete Citizens. Vol 1”.

Foto: Alex Schoelcher

Gosha Rubchinskiy, rosyjski projektant mody, w swoich kolekcjach często sięga do estetyki postsowieckich blokowisk, które stały się tłem dla jego interpretacji tożsamości młodzieży w Europie Wschodniej. Rubchinskiy, zainspirowany kulturą uliczną i codziennym życiem w blokach, odwołuje się do okresu transformacji lat 90., kiedy to bloki z wielkiej płyty były symbolem dorastania w rzeczywistości pełnej zmian i niepewności. Rubchinskiy używa elementów mody, aby wyrazić złożoną tożsamość młodego pokolenia. Poprzez stylizacje nawiązujące do robotniczych uniformów, tradycyjnych sportowych strojów oraz odzieży codziennej mieszkańców blokowisk, artysta tworzy narrację, która przekracza granice między modą, sztuką a społecznymi zjawiskami. Jego kolekcje są głosem pokolenia X, które, wychowane w betonowych przestrzeniach, stworzyło własną estetykę, odzwierciedlającą zarówno nostalgię, jak i bunt wobec tradycyjnych norm społecznych. W pracach Rubchinskiy’ego wyraźnie widać również wpływy globalnych trendów mody, które zderza on z lokalną specyfiką postsowieckiej rzeczywistości. Dzięki temu jego projekty stały się nie tylko wyrazem tożsamości regionalnej, lecz także uniwersalnym językiem młodzieży szukającej własnego miejsca w zmieniającym się świecie. Projektant odważnie łączy tradycyjne motywy z nowoczesnymi rozwiązaniami, tworząc odzież, która jest jednocześnie surowa i autentyczna, ale też pełna kontrastów, odzwierciedlających dynamikę współczesnych przemian.

Il. 31. Urban regeneration. Autumn -Winter collection 2013. Foto: Gosha Rubchinskiy

Dima Komarov, rosyjski fotograf, w swoich pracach koncentruje się na interakcji między mieszkańcami a przestrzeniami blokowisk. Poprzez dokumentację codziennego życia w tych strukturach, Komarov ukazuje, jak architektura wpływa na kształtowanie więzi społecznych i codzienne praktyki. Jego fotografie przedstawiają zarówno monumentalność betonowych bloków, jak i delikatne, intymne relacje, które budują mieszkańcy tych przestrzeni.

Il. 32. Foto: Dima Komarov

Współczesna dokumentacja architektury wielkiej płyty odgrywa kluczową rolę w redefiniowaniu tożsamości mieszkańców Europy środkowo - wschodniej. Dzieła artystów i twórców takich jak Hilla i Bernd Becherowie, Alex Schoelcher, Zupagrafika, Gosha Rubchinskiy, Dima Komarov, ukazują, jak betonowe bloki z okresu modernizmu stają się symbolami nie tylko minionej epoki, ale również współczesnych zmagania z tożsamością i pamięcią. Te prace dokumentują przemiany społeczne, ekonomiczne i kulturowe, które są integralną częścią życia w blokowiskach, jednocześnie kreując nowe narracje i interpretacje tej specyficznej przestrzeni miejskiej.

2.3.3 Ciało jako artefakt społeczno-kulturowy. Inspiracje współczesnym tańcem (Pina Bausch, Damien Jalet, Willi Dorner)

Relacja między ciałem a miastem to wielowymiarowy związek, który łączy aspekty fizyczne, społeczne i psychologiczne. Miasta są żywymi organizmami, kształtowanymi przez *ciała*, które je zamieszkują, podczas gdy architektura, urbanistyka i przestrzeń publiczna są zaprojektowane tak, aby wpływać na ruch i interakcje jednostek. Bloki mieszkalne, szczególnie te z prefabrykowanych płyt, są przykładem, jak przestrzeń architektoniczna staje się formą kontroli i zarazem nośnikiem tożsamości społecznej i kulturowej ich mieszkańców.

Jednym z kluczowych czynników kształtujących relację między ludzkim ciałem a miastem są cechy struktury architektonicznej, które w blokach z wielkiej płyty wytwarzają specyficzne warunki doświadczania przestrzeni życiowej. Blokowiska tworzą jednorodne środowisko, w którym bliskość mieszkańców i powtarzalność form przestrzennych prowadzą do powstawania nowych modeli relacji społecznych, opartych na wspólnym doświadczeniu tej samej przestrzeni i warunków bytowych. W kontekście społecznym i kulturowym budownictwo panelowe staje się artefaktem, na którym odciskają się zmiany ekonomiczne, demograficzne i kulturowe.

Jednakże, mimo że przestrzeń miasta wydaje się narzucać pewne normy, ciała ludzkie, a w szczególności ekspresja poprzez taniec, mają zdolność przekształcania i negocjowania tych narzuconych granic. Inspiracją do pogłębionej refleksji nad tą zależnością stały się prace wybitnych twórców z dziedziny tańca współczesnego: Piny Bausch, Damiana Jaleta oraz Willi Dornera. Ich innowacyjne podejście do ciała jako nośnika emocji, idei i symboli, oferuje niezwykłą perspektywę na złożoną relację ciała z przestrzenią, w tym z przestrzenią miejską.

Il. 33. ‘‘Kontakthof’’ – choreografia Piny Bausch. Foto: Reiner Pfisterer, 2022

Pina Bausch - Ruch jako wyraz emocji i architektury

Pina Bausch (1940–2009) była niemiecką choreografką i tancerką, która zrewolucjonizowała sztukę tańca, w którym ruch ciała staje się narzędziem do eksplorowania złożonych relacji międzyludzkich oraz sposobu, w jaki ciało reaguje na otoczenie. Pina Bausch, zacierając granice między tańcem a teatrem, wprowadziła do swoich dzieł elementy performatywne, słowa mówionego oraz interakcje między wykonawcami, tworząc tym samym unikalny język choreograficzny, który ukazywał ciało w kontekście jego relacji z przestrzenią oraz innymi tancerzami.

Spektakle Piny Bausch, takie jak ‘‘Kontakthof’’ (1978), eksplorują tematy bliskości, izolacji, napięcia i współzależności, które są kluczowe dla zrozumienia interakcji społecznych w przestrzeniach publicznych, takich jak bloki z wielkiej płyty. Bausch, tworząc choreografie oparte na codziennych gestach, ruchach i interakcjach, potrafiła uchwycić złożoność życia w miejskiej przestrzeni, gdzie architektura, ludzkie ciała i emocje splatają się w nierozzerwalną całość. W ten sposób jej dzieła stanowią inspirację do analizy ‘‘ciała społecznego’’ dzielni

panelowych jako przestrzeni, w której ruchy mieszkańców, ich interakcje oraz codzienne nawyki odzwierciedlają szersze dynamiki społeczne.²⁵

Damien Jalet - Eksploracja ciała w przestrzeni miejskiej i naturalnej

Damien Jalet (ur. 1976) to belgijsko-francuski choreograf, który w swojej twórczości łączy taniec, sztuki wizualne oraz muzykę, aby stworzyć wielowymiarowe doświadczenia, które badają relacje ciała z przestrzenią. Jego dzieła, takie jak “Anima” (2019), stworzona we współpracy z Thomem Yorke’em i Paulem Thomasem Andersonem, oraz wcześniejsze produkcje, koncentrują się na ciele jako podmiocie, który nie tylko reaguje na przestrzeń, ale także ją przekształca.²⁶

W “Anima” Jalet analizuje koncepcję ciała jako instrumentu kontrolowanego przez niewidzialne siły. Jego choreografie pokazują, jak ciało może zarówno opierać się przestrzeni, jak i ją poddańczo akceptować, co stanowi doskonałą metaforę dla społecznych dynamik w blokowiskach. Rytmiczność ruchów w przestrzeni ograniczonej strukturami architektonicznymi bloków odzwierciedla mechaniczne i często opresyjne aspekty życia w jednorodnych osiedlach. Jalet, poprzez swoje wizje ciała zanurzonego w ograniczonej przestrzeni, inspirowane do zrozumienia, jak architektura panelowych bloków kształtuje ruchy i doświadczenia mieszkańców.

Il. 34. Performance “Anima” w przestrzeni publicznej. Foto: Tereza Ondrová

²⁵ Katarzyna Pastuszek, “Pina Bausch i jej teatr tańca: od rytuału do rzeczywistości codziennej”, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, 2008.

²⁶ Damien Jalet, “Gravity Fatigue: Choreographic Works and Inspirations”, Thames & Hudson, Londyn, 2017.

Willi Dorner - Ciało jako element krajobrazu miejskiego

Il. 35. "Bodies in Urban Spaces", 2007. Foto: Willi Dorner

Willi Dorner (ur. 1959), wiedeński choreograf, w swoim projekcie "Bodies in Urban Spaces" (2007) bada sposób, w jaki ciała mogą wchodzić w interakcję z przestrzenią miejską. Projekt ten polega na umieszczaniu tancerzy w nietypowych pozycjach i przestrzeniach miejskich, tworząc tymczasowe "żywe rzeźby" w zakamarkach, korytarzach czy przejściach miast. Poprzez "Bodies in Urban Spaces" Dorner pokazuje, jak ludzkie ciała mogą przekształcać i przedefiniowywać przestrzeń, przyciągając uwagę do miejsc zwykle pomijanych lub niezauważanych.²⁷

Działania Dornera uwypuklają złożoność relacji między ciałem a przestrzenią architektoniczną i miejską. Jego interwencje kwestionują normatywne sposoby korzystania z przestrzeni i zapraszają widzów do refleksji nad tym, jak nasze ciała współdziałają z otoczeniem. W kontekście blokowisk, Dornera można odczytywać jako próbę wyjścia poza standardowe schematy ruchu, jakie narzuca prefabrykowana architektura, i eksplorację nowych sposobów na interakcję z tymi przestrzeniami.

---

²⁷ Willi Dorner, "Bodies in Urban Spaces: Human Interaction and Urban Architecture," [w:] *Performance Research Journal*, vol. 14, nr 2, 2009.

Analiza związków między ciałem a miastem w kontekście blokowisk z wielkiej płyty inspiruje do refleksji nad wzajemnym oddziaływaniem przestrzeni architektonicznej i dynamiki ludzkich ciał. Prace Piny Bausch, Damiena Jaleta oraz Willi Dornera pokazują, jak ciało ludzkie, poprzez ruch, może stać się nośnikiem opowieści o interakcjach społecznych, przestrzennych ograniczeniach i możliwościach wyrażania siebie w miejskim środowisku.

Ich twórczość inspiruje mnie do postrzegania blokowisk jako przestrzeni, w której ciała mieszkańców stają się integralną częścią społecznej tkanki miasta. W kontekście moich działań artystycznych, taniec i ruch ciała w przestrzeniach blokowisk stają się narzędziem do analizy “ciała społecznego”, które przekształca jednorodność bloków z wielkiej płyty w wielość narracji i doświadczeń. Dzięki tej perspektywie bloki panelowe można odczytywać jako dynamiczne miejsca interakcji między ciałami a miastem, w których codzienność mieszkańców zyskuje nowy, performatywny wymiar.

ROZDZIAŁ III

OPIS PRACY DOKTORSKIEJ “BETONIUM”

Moja praca doktorska to opowieść o kształtowaniu się tożsamości społecznej współczesnych mieszkańców zasiedlających panelowe kompleksy mieszkaniowe z okresu socjalizmu. Jest to interdyscyplinarny projekt artystyczny, który łączy dokumentację fotograficzną, performance oraz instalację przestrzenną, aby uchwycić specyfikę przestrzeni blokowisk i relacji społecznych, jakie w nich zachodzą.

Punktem wyjścia dla mojej pracy było pierwotnie zbadanie tożsamości blokowisk w Polsce i na Białorusi. Jednak z czasem, podczas wyjazdów na festiwale i różne wydarzenia artystyczne, projekt rozszerzył się na inne kraje Europy środkowo - wschodniej, takie jak Czechy, Słowacja, Litwa, Estonia, Węgry, Serbia, Gruzja oraz Niemcy. Poszerzając zasięg geograficzny, udało mi się uchwycić nie tylko różnorodność estetyczną i funkcjonalną tych osiedli, ale również ich wspólne elementy, które łączą te kraje w szerszy, międzynarodowy dialog na temat tożsamości, pamięci i dziedzictwa socjalistycznej modernizacji.

3.1 Architektura i urbanistyka miejska jako przesłanki unifikacji ale i różnic kulturowych

Jednym z głównych wątków mojej pracy jest analiza architektury bloków z wielkiej płyty w różnych krajach, jako symbolu wspólnej przeszłości i świadectwa polityki urbanistycznej. Mimo że bloki te mają wspólny mianownik w postaci idei funkcjonalizmu i masowej produkcji, każdy kraj nadał im indywidualny charakter, uwzględniając lokalne konteksty kulturowe i estetyczne.

W trakcie swoich badań odkryłam subtelne różnice w projektowaniu i adaptacji tych osiedli w zależności od kraju. W Polsce wzornictwo wielu bloków nosi wpływy Bauhausu, podczas gdy białoruskie bloki wyróżniają się surowym, użytkowym stylem. Węgierskie osiedla często zawierają elementy dekoracyjne, a estońskie podejście funkcjonalistyczne koncentruje się na prostocie i modernizacji istniejących struktur.

Fotografia, którą stosuję w mojej pracy, pełni rolę narzędzia badawczego oraz środka artystycznej ekspresji. Poprzez dokumentację blokowisk w różnych krajach stworzyłam serię wielkoformatowych wydruków na tkaninach, które służą jako metaforyczne “zasłony” oddzielające to, co realne, od tego, co zapamiętane. W tym kontekście tkaniny te symbolizują pamięć zbiorową – coś, co jest zarówno ulotne, jak i ukryte, dostępne tylko dla tych, którzy znają historię tych przestrzeni.

Il. 36. Turec-Boyary w Warszawie, z projektu "BETONIUM", 2022. Autor: Katerina Kouzmitcheva

Il. 37. Berlin w Łodzi, z projektu "BETONIUM", 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva

Il. 38. Tallin w Mińsku, z projektu “BETONIUM”, 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva

Il. 39. Wrocław w Tbilisi, z projektu “BETONIUM”, 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva

3.2 Performance i ciało społeczne

Kolejnym ważnym elementem mojej pracy jest performance z udziałem tancerzy, który stanowi artystyczny komentarz na temat wpływu polityki urbanistycznej na “ciało społeczne”. Inspirując się pracami choreografów takich jak Pina Bausch, Damien Jalet czy Willi Dorner, stworzyłam koncepcję ruchomych rzeźb, w których ciała tancerzy wchodzi w interakcję z architekturą blokowisk, odzwierciedlając złożoność relacji między jednostką a przestrzenią.

Il. 40. Bez tytułu. Z projektu “BETONIUM”, 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva.

Tancerze z Opery Wrocławskiej pomogli mi wyrazić tę ideę, poruszając się w miejscach takich jak place zabaw, przejścia czy przystanki autobusowe. Ich ruchy ukazywały, jak jednostki mogą być kształtowane przez przestrzeń, a jednocześnie wykraczać poza narzucone ograniczenia, tworząc nowe formy ekspresji i interakcji. Dokumentując te działania fotograficznie oraz w formie wideo, stworzyłam serię wizualnych narracji, które ukazują bloki z wielkiej płyty jako tło dla dynamicznych zmian społecznych.

Il. 41. Bez tytułu. Z projektu "BETONIUM", 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva

3.3 Kulturowo - socjologiczne archiwum

Integralną częścią projektu BETONIUM jest stworzenie swoistego archiwum, które dokumentuje codzienne życie mieszkańców blokowisk. W moich wizualnych notatkach starałam się uchwycić zarówno intymne portrety mieszkańców, jak i anonimową przestrzeń klatek schodowych, wejść i podwórek. Dzięki temu udało się ukazać pełen obraz życia w tych osiedlach, obejmujący różne perspektywy i narracje.

Il. 42. Bez tytułu. Z projektu "BETONIUM", 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva

Podczas pracy nad projektem nawiązałam kontakt z mieszkańcami blokowisk w różnych krajach, starając się pokazać ich życie codzienne w sposób możliwie najbardziej autentyczny. Ten proces okazał się wymagający – nie tylko ze względu na potrzebę uzyskania dostępu do prywatnych mieszkań, ale także z uwagi na chęć uchwycenia atmosfery tych miejsc bez uprzedniego inscenizowania scen. Moim celem było pokazanie blokowisk w ich codziennym funkcjonowaniu, z akcentem na detale, które często umykają uwadze, ale które składają się na wspólną przestrzeń mieszkańców.

3.4 Publikacja BETONIUM

Rezultatem mojej pracy jest również wydawnictwo książkowe BETONIUM, będące zarówno dokumentem, jak i moim autorskim komentarzem na temat budownictwa panelowego w krajach byłego bloku wschodniego. W publikacji tej znalazły się fotografie ukazujące różne miasta i kraje, celowo pozbawione podpisów, aby stworzyć wrażenie mocno zunifikowanej estetyki tego budownictwa. Tekst autorstwa Olgi Bubich towarzyszący fotografiom stanowi refleksję nad złożoną tożsamością blokowisk, które – pomimo swojej estetycznej i architektonicznej jednorodności – są nośnikami osobistych historii oraz pamięci zbiorowej.

Il. 43. Publikacja BETONIUM. Autor: Katerina Kouzmitcheva

3.5 Kolaż jako odbicie tożsamości

Kolaże, które stworzyłam w ramach projektu, stanowią próbę reinterpretacji zebranych materiałów w sposób wizualnie abstrakcyjny, podkreślając kontrasty między przeszłością a teraźniejszością. Elementy takie jak kwiaty, które są typowym widokiem przed blokami, służą jako symbol odmiany oraz przemiany przestrzeni – z miejsc, które niegdyś były w znaczącym stopniu manifestacją ideologii, do miejsc pełnych osobistych narracji i przeżyć.

Il. 44. Bez tytułu. Z projektu "BETONIUM", 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva

Il. 45. Bez tytułu. Z projektu "BETONIUM", 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva

3.6 Wystawa **BETONIUM**

Znalezienie odpowiedniego miejsca na wystawę stało się kluczowym zadaniem w realizacji mojego projektu. Wynikało to z mojej subiektywnej miłości do pracy z przestrzenią, a także z istoty samego projektu, który był ściśle związany z architekturą. Ze względu na to, że praca zawierała wiele różnych podejść i perspektyw, ważne było, aby odpowiednio podzielić ją w przestrzeni galerii. W związku z tym zależało mi, aby wystawa nie odbywała się w jednej dużej przestrzeni, ale raczej przypominała układ mieszkania, co pozwoliłoby lepiej oddać atmosferę blokowisk. Idealnym miejscem okazała się galeria sztuki współczesnej MD_S we Wrocławiu, której przestrzeń składa się z trzech sal i korytarza, co pozwoliło mi na precyzyjne rozmieszczenie poszczególnych części projektu. Każde z pomieszczeń pełniło odrębną funkcję, wprowadzając odbiorcę w tematykę projektu stopniowo, od ogólnych refleksji dotyczących natury blokowisk aż po intymne portrety ich mieszkańców. Instalacja z zasłonami, fotografiami oraz wideo - performance stworzyły immersyjne doświadczenie, które ukazuje bloki mieszkalne jako przestrzeń zarówno zewnętrzną jak i wewnętrzną, miejsce spotkań, ale i izolacji.

Struktura wystawy

1. Pierwsza sala: Uniwersalny obraz miasta

Il. 46. Wystawa **BETONIUM** w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Katerina Kouzmitcheva

Wprowadzenie do tematyki pracy, a zarazem do przestrzeni galerii, rozpoczęłam od ogólnego, uniwersalnego obrazu miasta z panelowych domów, które widziałam we wszystkich krajach objętych badaniem. W tej sali umieściłam obrazy wydrukowane na tkaninach, które przedstawiały wizualny performance z zasłonami. Aby podkreślić ideę lekkości i ulotności tych struktur, zdjęcia zostały wydrukowane na płótnie i przymocowane do ściany bezpośrednio, bez użycia ram, co pozwoliło widzowi skupić się wyłącznie na przedstawionym obrazie. Fotografie o wymiarach 160x106 cm praktycznie zdominowały całą salę, tworząc ikonosferę opisującą dosadnie specyfikę betonowego budownictwa. Na dużym oknie przy wejściu zawiesiłam transparentną zasłonę z nadrukowanym na niej panelem mieszkalnym oraz elementem performatywnym – “ciałem społecznym”. Dzięki ustawionemu wentylatorowi zasłona pozostawała w ruchu, co dodawało dynamicznego charakteru przedstawionym scenom.

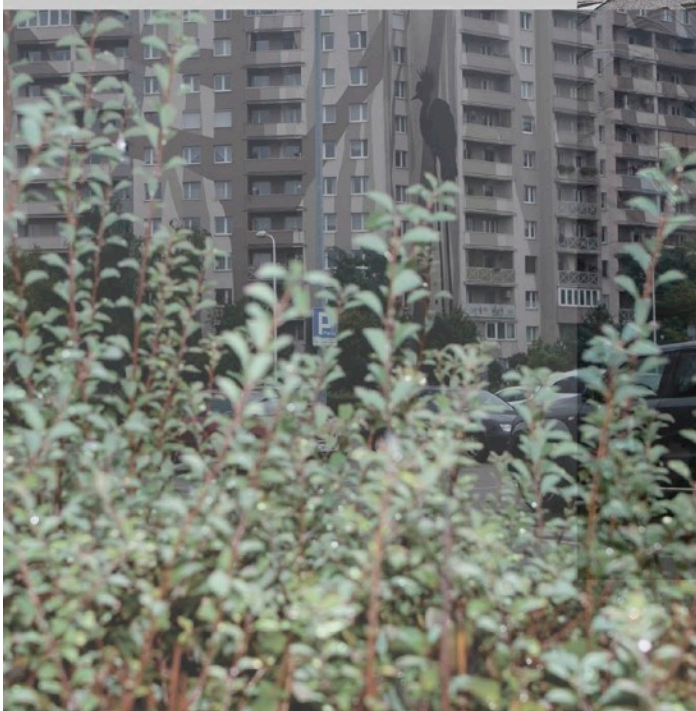
W tej samej sali umieściłam również na niewielkim postumencie wspomnianą wcześniej książkę “BETONIUM”, która pozwalała widzowi w poszerzony sposób zapoznać z miejscami które udokumentowałam na potrzeby prowadzonych badań.

Il. 47. Wystawa BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Katerina Kouzmitcheva

BETONIUM

KATERINA
KOUZMITCHEVA

WERNISAŻ:
środa 04.09.2024 19:00

Kurator wystawy:
Piotr Komorowski

02 - 15 września,
2024

GALERIA MD_S

Bolesława Chrobrego 24, 50-254 Wrocław

AKADEMIA SZTUK PIĘKNYCH
IM. EUGENIUSZA GEPPERTA
WE WROCŁAWIU

Il. 48. Plakat wystawy BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Katerina Kouzmitcheva

Il. 49. Wernisaż wystawy BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Piotr Komorowski

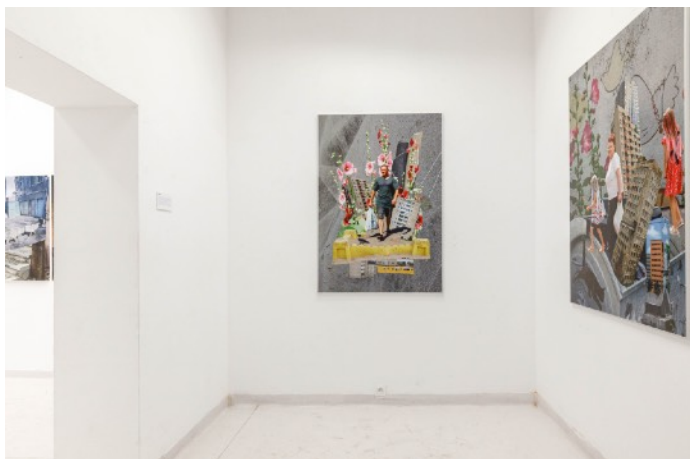
Il. 50. Wernisaż wystawy BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Piotr Komorowski

Il. 51, 52, 53. Wernisaż wystawy BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Piotr Komorowski

2. Korytarz: odpoczynek i refleksja

Druga sala - korytarz - w zamierzeniu pełniła funkcję miejsca odpoczynku i refleksji. Zaprezentowałam tam dwa kolaże oraz wideo-performance na wielkoformatowym monitorze.

Chciałam, aby widzowie mogli “rozłożyć na części” to, co zobaczyli w poprzedniej sali, i przemyśleć prezentowane treści w bardziej kameralnym otoczeniu.

Il. 54. Wystawa BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Katerina Kouzmitcheva.

Il. 55. Wystawa BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Katerina Kouzmitcheva

Il. 56. Wystawa BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Katerina Kouzmitcheva

3. Dokumentacja wideo: wspólne doświadczenie

Kolejna sala została poświęcona dokumentacji wideo, w której celem było nie tylko zaprezentowanie blokowisk z zewnątrz, ale także umożliwienie widzom doświadczenia, jak to jest być wewnątrz tych przestrzeni. Powstało wideo, które dokumentowało spacer po dzielnicach z blokami mieszkalnymi w Mińsku na Białorusi oraz w Katowicach w Polsce. Wchodząc do małej, ciemnej sali, widz mógł zanurzyć się w obrazy przedstawiające codzienne życie i architekturę blokowisk oraz być otoczony dźwiękami miasta, które również zostały nagrane na wideo. Tak więc wideo nie było jedyne czystym zapisem dokumentalnym. Wzbogaciłam je w pewne działania kreacyjne budujące pożądaną strukturę obrazu. Służyła też temu specyficzna prezentacja, polegająca na rzutowaniu obrazu nie na płaski ekran, lecz na trzy sąsiadujące ze sobą pod kątem prostym ściany pomieszczenia.

To połączenie dwóch miejskich doświadczeń (Mińsk - Katowice) miało na celu zanurzenie widza w jedno, wspólne i uniwersalne doświadczenie życia w blokach z czasów socjalizmu, jednocześnie podkreślając odmienne konteksty kulturowe i geograficzne.

4. Trzecia sala: mieszkanie – przestrzeń intymna

Ostatnia sala stanowiła symboliczne zaproszenie do wnętrza mieszkalnego bloku i odwiedzenia jego mieszkańców. Przy wejściu symbolicznie umocowałam ościeżnicę drzwi jako metaforyczny portal - przejście pomiędzy różnymi miastami i krajami. W pobliżu znajdowały się klasyczne dla klatki schodowej przedmioty, takie jak rower czy torba na zakupy. Na ścianach zamocowałam półki, na których umieściłam fotografie – wizualne notatki z odwiedzonych krajów oraz portrety niektórych mieszkańców, których spotkałam podczas realizacji projektu.

Il. 57,58. Wystawa BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024.
Autory: Katerina Kouzmitcheva, Halyna Morduła

Na jednej ze ścian znajdował się duży obraz przedstawiający szare bloki mieszkalne, który tworzył wrażenie, jakby widz patrzył na te budynki z okna pomieszczenia w którym się znalazł. Drobne detale, takie jak fotografie przedstawiające dywany czy okna, przybliżyły widza do subiektywnej przestrzeni mieszkania. Na suficie zawiesiłam żyrandol vintage z minionych czasów, a numer mieszkania 22 umieściłam na drzwiach do pomieszczenia gospodarczego, co dodawało intymnego, osobistego charakteru przestrzeni wystawowej.

Il. 59. Wystawa BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Katerina Kouzmitcheva

Podsumowanie koncepcji wystawy

Wystawa BETONIUM została zaprojektowana w taki sposób, aby widz mógł przejść przez różne poziomy interpretacji i doświadczenia życia w blokowiskach. Od ogólnego obrazu miasta, poprzez kreacje kolażowe oraz artystyczną dokumentację wideo, aż po intymną przestrzeń mieszkania, wystawa pozwalała odbiorcy zanurzyć się w świat mieszkańców panelowych bloków z okresu socjalizmu. Każda sala miała swój odrębny charakter, który odpowiadał różnym aspektom projektu, podkreślając zarówno uniwersalność tych przestrzeni, jak i ich osobisty wymiar dla ludzi, którzy je zamieszkują.

Aspekt dokumentalny oraz rzeczywistość artystyczna (będąca rodzajem wartości dodanej do czystego dokumentu) to zasadnicze cechy, które, w moim przekonaniu, pozwoliły odbiorcom wystawy na lepsze zrozumienie intencji mojej prezentacji.

ROZDZIAŁ IV

PODSUMOWANIE

Celem mojej pracy było zbadanie tożsamości mieszkańców bloków mieszkalnych w krajach postkomunistycznych i ukazanie za pomocą narzędzi sztuki, w jaki sposób architektura blokowisk kształtuje ich życie codzienne oraz społeczno-kulturową narrację. W trakcie realizacji projektu odkryłam jednak dodatkowe aspekty i wnioski, które wzbogaciły pierwotną koncepcję. Całość można syntetycznie podsumować w następujący sposób.

1. Badanie tożsamości zbiorowej i dziedzictwa architektonicznego osiedli socjalistycznych

Moim celem było zbadanie, jak kształtuje się zbiorowa tożsamość w wyniku wspólnego doświadczenia życia w blokach mieszkalnych z czasów socjalistycznych w różnych krajach byłego bloku wschodniego. Chciałam przeanalizować, w jaki sposób dziedzictwo tej architektury wpływa na mentalność oraz życie codzienne obecnych mieszkańców badanych regionów.

Realizacja

- Przeprowadziłam badania terenowe w ponad dziesięciu krajach, takich jak Białoruś, Polska, Czechy, Słowacja, Litwa, Estonia, Węgry, Serbia i Niemcy. Dzięki temu mogłam dokonać porównawczej analizy różnych osiedli, dokumentując podobieństwa i różnice w ich stylach architektonicznych, dynamice społecznej oraz wpływie na osobistą tożsamość mieszkańców.
- Poprzez dokumentację fotograficzną starałam się uchwycić wspólne i odmienne aspekty blokowisk w każdym kraju, co odzwierciedlało, jak lokalne konteksty kulturowe, społeczne i historyczne wpływały na sposób, w jaki te przestrzenie były adaptowane i przeżywane przez mieszkańców.
- Zdecydowałam się na użycie nadruków na tkaninie, przedstawiających budynki z różnych krajów, zestawionych w jedną, uniwersalną miejską przestrzeń, co symbolicznie wskazuje na ponadnarodowe, zbiorowe doświadczenie oraz stwarza metaforę opisującą podobną historię badanych regionów.

2. Dokumentowanie i prezentacja elementów historii społecznej na podstawie doświadczeń mieszkańców

Moim celem było stworzenie swoistego archiwum dokumentującego osobiste narracje oraz codzienne doświadczenia mieszkańców osiedli post - socjalistycznych. Chciałam podkreślić związek między indywidualnym życiem a zbiorową pamięcią zakorzenioną w tych strukturach.

Realizacja

- Angażując się w rozmowy z lokalnymi mieszkańcami, fotografowałam ich domy oraz dokumentowałam codzienne otoczenie, co pozwoliło mi na intymne uchwycenie życia mieszkańców i ukazanie, jak osobiste doświadczenia i wspomnienia łączą się z przestrzenią architektoniczną.
- Wchodząc w dialog z mieszkańcami z różnych krajów, starałam się zrozumieć, w jaki sposób te struktury nie tylko pełnią rolę fizycznych mieszkań, ale także stają się nośnikami osobistej historii i tożsamości, ukształtowanej przez różne warunki społeczne i polityczne.
- Moja publikacja BETONIUM pełni funkcję zarówno archiwum, jak i artystycznego komentarza, prezentując wybrane doświadczenia i narracje bez oznaczania konkretnych lokalizacji geograficznych, co miało podkreślić uniwersalny charakter społeczno-kulturowego wpływu tych osiedli.

3. Analiza wpływu planowania urbanistycznego i architektury na dynamikę społeczną

Chciałam przeanalizować, w jaki sposób planowanie urbanistyczne oraz projekt architektoniczny osiedli socjalistycznych kształtują interakcje społeczne, tożsamość zbiorową oraz sposób, w jaki mieszkańcy poruszają się w tych przestrzeniach.

Realizacja

- Aby zilustrować wpływ przestrzeni architektonicznej na ludzkie zachowanie, wprowadziłam do projektu elementy sztuki performatywnej. Współpracując z profesjonalnymi tancerzami, wizualizowałam fizyczne i psychologiczne ograniczenia oraz możliwości, jakie narzucają te formy architektoniczne.

- Performance “ruchomych ludzkich rzeźb” stanowił metaforę, która miała ukazać, jak ideologie państwowe i planowanie urbanistyczne kształtują społeczne ciała oraz dynamikę interakcji między ludźmi. Sugerowałam w ten sposób, że zachowania ludzkie w tych przestrzeniach są kształtowane zarówno przez czynniki zewnętrzne (architektoniczne, polityczne), jak i wewnętrzne (społeczne, osobiste).

4. Reinterpretacja przestrzeni miejskich

- Fotografia była moim głównym medium wykorzystywanym do dokumentacji i analizy miejskich przestrzeni, dzięki czemu mogłam stworzyć wizualne archiwum form architektonicznych oraz życia społecznego.
- Wykorzystanie instalacji, takich jak nadruki na tkaninie, pozwoliło na stworzenie immersyjnego doświadczenia, które zatarło granice między różnymi miastami i krajami, podkreślając wspólne dziedzictwo społeczno-architektoniczne.
- Współpracując z tancerzami i stosując sztukę performatywną, badałam interakcje między ciałem a przestrzenią miejską.

5. Tworzenie uniwersalnego języka komunikacji

Moim celem było opracowanie wizualnego języka, który wykraczałby poza granice narodowe i ukazywał osiedla postsocjalistyczne zarówno jako indywidualne, jak i zbiorowe symbole wspólnego doświadczenia historycznego.

Realizacja

- Celowo nie oznaczałam fotografii konkretnymi lokalizacjami w finalnej publikacji, co miało na celu stworzenie jednolitej narracji wizualnej. W ten sposób podkreślam uniwersalne aspekty życia w tych przestrzeniach, nie skupiać się na lokalnych różnicach.
- Połączenie fotografii, nadruków na tkaninie oraz sztuki performatywnej pozwoliło mi stworzyć wielowymiarową reprezentację wspólnych doświadczeń społeczeństw Europy środkowo - wschodniej, ukazując, jak architektura, ideologia oraz osobiste doświadczenie łączą się w jeden, złożony obraz.

6. Krytyczna refleksja nad dziedzictwem modernizmu socjalistycznego

Jednym z ważniejszych celów moich badań było krytyczne spojrzenie na dziedzictwo modernizmu socjalistycznego w urbanistyce oraz jego trwały wpływ na współczesne miasta i społeczeństwa. Chciałam postawić pytania o to, jak te przestrzenie mogą być reinterpretowane i zintegrowane w przyszłościowym rozwoju miast.

Realizacja

- Poprzez eksperymenty wizualne i performatywne kwestionowałam efektywność i skalę socjalistycznego planowania urbanistycznego, ukazując jego wpływ na jednostkowe i zbiorowe tożsamości.
- Zestawienie różnych stylów architektonicznych, dynamiki społecznej oraz osobistych historii w jednym wizualnym i koncepcyjnym ujęciu pozwoliło mi na złożoną analizę tego, w jaki sposób te struktury przyczyniały się do budowania poczucia wspólnoty i przynależności, lub ich braku.
- Projekt wpisuje się w szerszą debatę na temat roli architektury w kształtowaniu życia społecznego oraz potencjału tych przestrzeni do ponownego przekształcania i reinterpretacji we współczesnych realiach miejskich.

* * *

Realizacja BETONIUM spełniła, w moim przekonaniu, swoje cele poprzez ukazanie wieloaspektowej specyfiki osiedli mieszkaniowych minionej epoki. Połączyłam w niej rzetelną dokumentację, kreatywne interpretacje wizualne oraz interwencje performatywne, aby odsłonić istotne aspekty społeczne, kulturowe i historyczne badanej przestrzeni.

Zaskoczyło mnie, jak silne jest poczucie wspólnoty w dzielnicach z prefabrykowanymi blokami. Mimo powszechnie raczej negatywnego wizerunku takich osiedli, ich obecni mieszkańcy pozytywnie kształtują swoją egzystencję wokół tych przestrzeni i traktują ją jako ważny, ale i akceptowalny element życia codziennego. To pokazuje, że blokowiska, mimo swojej surowości, nie są jedynie martwymi strukturami – są miejscami, które w sposób istotny kształtują tożsamość jednostek i całych społeczności. Rytuały codzienne, takie jak wspólne przesiadywanie na ławeczkach, pielęgnowanie

ogródków przy blokach, czy sąsiedzkie rozmowy, tworzą specyficzny klimat i społeczną aurę tych miejsc.

W wymiarze społeczno-historycznym moja praca, szczególnie część związana z dokumentacją fotograficzną i tworzeniem swobodnego archiwum, stała się elementem „kulturowo-socjologicznego archiwum” minionej epoki. Poprzez wizualne rejestrowanie codziennych praktyk oraz rozmowy z mieszkańcami, udało mi się nie tylko zgłębić przeszłość tych miejsc, ale również uchwycić współczesną transformację społeczną i kulturową, która kształtuje nowe oblicza blokowisk. Dzięki tej perspektywie praca nabrała dodatkowego wymiaru, tworząc pomost między przeszłością a teraźniejszością, oddając głos pojedynczym jednostkom, które często są pomijane w narracjach historycznych.

W kontekście wymiaru osobistego, projekt BETONIUM stał się nie tylko wyrazem mojej artystycznej ekspresji, ale również okazją do pogłębienia refleksji nad własną tożsamością. Proces dokumentowania przestrzeni, w których dorastałam, konfrontowania ich z nowymi miejscami oraz analiza ich znaczenia w moim życiu, pomógł mi w dookreśleniu „mojego miejsca w świecie”. Okazało się, że ta forma refleksji była dla mnie istotnym krokiem w procesie akceptacji mojej własnej historii i doświadczeń migracyjnych. BETONIUM jest zatem nie tylko pracą artystyczną, ale również podróżą w poszukiwaniu własnej tożsamości i głębszego zrozumienia mojego miejsca w świecie, w którym przeszłość wciąż odgrywa ważną rolę.

Podjęte działania z zakresu fotografii, performance oraz dokumentacji wpłynęły na mnie jako artystkę i osobę. Całe przedsięwzięcie pozwoliło mi na nowo spojrzeć na relacje między przestrzenią a tożsamością i uświadomiło mi, że każda forma twórczości – czy to w fotografii, czy w literaturze – jest swoistą autoreferencją. To rodzaj autoanalizy i dialogu z samą sobą, który sprawił, że mogłam lepiej zrozumieć i zaakceptować własne miejsce w przestrzeni współczesnego świata.

W moim przekonaniu zrealizowana praca może stanowić punkt wyjścia do ewentualnych dalszych badań nad poruszoną problematyką. Chciałabym też zainspirować innych artystów do pogłębiania tematu tak w ujęciu socjologicznym jak i - co dla mnie

szczególnie istotne - w kontekście sztuki, i tworzenia nowych narracji o blokowiskach, które – choć często kojarzone z przeszłością – wciąż są, i długo jeszcze będą, żywym, pełnoprawnym elementem współczesności.

Spis ilustracji

- Il. 1. Ulica Grzybowska, Warszawa. Maj 1973. Źródło: Helmut Lauterbach
- Il. 2. Ville Radieuse / Le Corbusier. Źródło: AD Classics: via land8.com
- Il. 3. Bez tytułu, 2017. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 4. Bez tytułu, z projektu „My Muse”, 2019. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 5. Zrzut ekranowy z internetowego magazynu „Dodho”.
- Il. 6. Wystawa “Sisterhood” w galerii Łącznik, Wrocław, 2021. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 7. Wystawa TIFA w Shibuya Cultural Center Owada, Tokio, Japonia, 2022. Źródło: TIFA
- Il. 8. Bez tytułu, z projektu “Sisterhood”, 2018. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 9. Bez tytułu, z projektu “Luna”, 2020. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 10. Wystawa “Luna” w galerii BWA Dworzec Główny, Wrocław, 2021-2022.
Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 11. Bez tytułu, z projektu “Space-Time”, 2020. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 12. Bez tytułu, z projektu “Space-Time”, 2020. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 13. Bez tytułu, z projektu “Locals”, 2021. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 14. Wystawa “Locals” w kaplicy byłego szpitala Juliusza, Rybnik, Polska, 2022.
Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 15. Wystawa “Locals” w galerii Vivid, Wrocław, Polska, 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 16. Wystawa “Hiraeth”, galeria Vivid, Wrocław, Polska, 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 17. Wystawa “Hiraeth”, galeria Vivid, Wrocław, Polska, 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 18. Instalacja z szkła z archiwalnymi zdjęciami na wystawie “Hiraeth”,
galeria Vivid, Wrocław, Polska, 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 19. Publiczna instalacja na przystankach tramwajowych, Tallinn, Estonia,
październik 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 20. Bez tytułu, z projektu “My hut is on the edge”, 2022. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 21. Publiczna instalacja w tramwajach Anne Veski i Eri Klas, Tallinn, Estonia,
październik 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva

- Il. 22. Wystawa nr 11 w Centrum Społecznym Fotografii, Łódź, Polska 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 23. Bez tytułu, z projektu „BETONIUM”, 2022. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 24. „Derrière la Gare Saint-Lazare”, Henri Cartier-Bresson, 1932.
- Il. 25. Eugène Atget, Rue Saint-Rustique, 1922. Źródło: land8.com
- Il. 26. Berenice Abbott, West Street, 1938. Źródło: Changing New York
- Il. 27. Igor Stravinsky, New York, NY, 1946. Foto: Arnold Newman
- Il. 28. Foto: Bernd i Hilla Becher.
- Il. 29. Foto: Zupagrafika, z serii „Eastern Blocks.”
- Il. 30. The Aul Residential Complex in Almaty, Kazakhstan. Z cyklu „Concrete Citizens. Vol 1”. Foto: Alex Schoelcher
- Il. 31. Urban regeneration. Autumn-Winter collection 2013. Foto: Gosha Rubchinskiy
- Il. 32. Bez tytułu. Foto: Dima Komarov
- Il. 33. „Kontakthof” – choreografia Piny Bausch. Foto: Reiner Pfisterer, 2022.
- Il. 34. Performance „Anima” w przestrzeni publicznej. Foto: Tereza Ondrová
- Il. 35. „Bodies in Urban Spaces”, 2007. Foto: Willi Dorner
- Il. 36. Turec-Boyary w Warszawie, z projektu „BETONIUM”, 2022. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 37. Berlin w Łodzi, z projektu „BETONIUM”, 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 38. Tallin w Mińsku, z projektu „BETONIUM”, 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 39. Wrocław w Tbilisi, z projektu „BETONIUM”, 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 40. Bez tytułu. Z projektu „BETONIUM”, 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 40. Bez tytułu. Z projektu „BETONIUM”, 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 41. Bez tytułu. Z projektu „BETONIUM”, 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 42. Bez tytułu. Z projektu „BETONIUM”, 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 43. Publikacja BETONIUM. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 44. Bez tytułu. Z projektu „BETONIUM”, 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 45. Bez tytułu. Z projektu „BETONIUM”, 2023. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 46. Wystawa BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 47. Wystawa BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Katerina Kouzmitcheva

- Il. 48. Plakat wystawy BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 49. Wernisaż wystawy BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Piotr Komorowski
- Il. 50. Wernisaż wystawy BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Piotr Komorowski
- Il. 51. Wernisaż wystawy BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Piotr Komorowski
- Il. 52. Wernisaż wystawy BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Piotr Komorowski
- Il. 53. Wernisaż wystawy BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Piotr Komorowski
- Il. 54. Wystawa BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 55. Wystawa BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 56. Wystawa BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 57. Wystawa BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Katerina Kouzmitcheva
- Il. 58. Wystawa BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Halyna Morduła
- Il. 59. Wystawa BETONIUM w galerii MD_S, Wrocław, 2024. Autor: Katerina Kouzmitcheva

Bibliografia

Źródła akademickie:

1. Andy Merrifield, "Henri Lefebvre: A Socialist in Space," [w:] M. Crang, N. Thrift (red.), *Thinking Space*, Routledge, Londyn, 2000.
2. Beata Chomańska, "Betonia: Dom dla każdego", Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2018.
3. Damien Jalet, "Gravity Fatigue: Choreographic Works and Inspirations", Thames & Hudson, Londyn, 2017.
4. David Harvey, "Social Justice and the City", Edward Arnold, London 1973.
5. Edward Soja, "Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory", Verso Books, London 1989.
6. Hilla i Bernd Becher, "Anonyme Skulpturen", Schirmer/Mosel, Düsseldorf 1970.
7. Jane Jacobs, "Śmierć i życie wielkich miast Ameryki", tłum. Anna Dzierzgowska, Wydawnictwo Centrum Architektury, Warszawa 2008.
8. Joanna Kusiak, "Chaos Warszawa: Porządki przestrzenne polskiego kapitalizmu", Wydawnictwo Bęc Zmiana, Warszawa 2021.
9. Kadi Kalm, Tiit Tammaru, Maarten van Ham, "Migration and Mobility in Panel Blocks: The Case of Tallinn", [w:] *Journal of Urban and Migration Studies*, vol. 12, no. 4, 2020.
10. Katarzyna Pastuszek, "Pina Bausch i jej teatr tańca: od rytuału do rzeczywistości codziennej", Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, 2008.
11. Katerina Malaia, "Legacy of Soviet Panel Blocks in Kyiv", [w:] *Architectural Journal of Eastern Europe*, vol. 14, no. 3, 2020.
12. Kenneth Frampton, "Modern Architecture: A Critical History", Thames & Hudson, Londyn 2007.
13. Manuel Castells, "The Informational City: Economic Restructuring and Urban Development", Blackwell Publishers, Oxford 1989.
14. Michel de Certeau, "The Practice of Everyday Life", University of California Press, Berkeley 1984.
15. Michel Foucault, "Historia seksualności". Tom 1: *Wola wiedzy*, przeł. B. Banasiak, Wydawnictwo Czytelnik, Warszawa, 1995, s. 177-191.
16. Nikolaus Pevsner, "Pioneers of Modern Design: From William Morris to Walter Gropius", Yale University Press, New Haven, 2005.

17. Predrag R. Jovanović, Aleksandra B. Stupar, “Social Networks and Everyday Life in Panel Block Districts: A Case Study of Belgrade”, [w:] *Urban Sociology Quarterly*, vol. 9, no. 1, 2018.
18. Robert Park, “Город как социальная лаборатория”, [w:] *Социологическое обозрение*, t. 2, nr 3, 2002.
19. Sorin Ionuța Săgeată, “Housing in Bucharest: A Study of Urban Dynamics and Social Adaptation”, [w:] *Journal of Urban Studies*, vol. 10, no. 2, 2019.
20. Sophonisba Breckinridge, Edith Abbott, “Housing Conditions in Chicago”, [w:] *Russell Sage Foundation Report*, Chicago 1910.
21. Zupagrafika, *Eastern Blocks*, Zupagrafika Press, Poznań 2017.

Zrodła internetowe:

1. Alex Schoelcher, “Concrete Citizens. Vol. 1”, self-published, Paryż 2019, dostęp online: <https://www.alex schoelcher.com/concrete-citizens>, dostęp: 27.11.2024.
2. Arnold Newman, “Igor Strawiński, New York, NY, 1946”, dostęp online: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/490785>, dostęp: 27.11.2024.
3. Berenice Abbott, “Changing New York”, New York City Documentary Project, 1939, dostęp online: <https://digitalcollections.nypl.org/collections/changing-new-york>, dostęp: 27.11.2024.
4. Dima Komarov, “Photographic Observations in Soviet Panel Blocks”, Moskwa, 2021, dostęp online: <https://www.dimakomarov.com/projects/soviet-blocks>, dostęp: 27.11.2024.
5. Eugène Atget, “Rue Saint-Rustique”, 1922, dostęp online: <https://www.getty.edu/art/collection/object/12345.html>, dostęp: 27.11.2024.
6. Gosha Rubchinskiy, “Urban Regeneration. Autumn-Winter Collection, 2013”, dostęp online: <https://www.gosharubchinskiy.com/collections/fw13>, dostęp: 27.11.2024.
7. Henri Cartier-Bresson, “Derrière la Gare Saint-Lazare”, 1932, dostęp online: <https://www.magnumphotos.com/arts-and-culture/culture/decisive-moment-henri-cartier-bresson>, dostęp: 27.11.2024.
8. J. Addams, “Hull-House Maps and Papers”, T.Y. Crowell & Co., New York 1895, dostęp online: <https://archive.org/details/hullhousemapspap00newy>, dostęp: 27.11.2024.